

JULIUSZ IWANICKI

Wielka Księga ŚWIĘTYCH

BIOGRAFIE 400 MĘCZENNIKÓW,
MISTYKÓW, FILOZOFÓW I KAPŁANÓW
KANONIZOWANYCH PRZEZ KOŚCIÓŁ KATOLICKI

Wielka Księga ŚWIĘTYCH

JULIUSZ IWANICKI

Wielka Księga ŚWIĘTYCH

BIOGRAFIE 400 MĘCZENNIKÓW,
MISTYCZEK, FILOZOFÓW I DUCHOWNYCH
BEATYFIKOWANYCH I KANONIZOWANYCH
PRZEZ KOŚCIÓŁ KATOLICKI

Autor: Juliusz Iwanicki
Redakcja: Ewa Kosiba
Korekta: Justyna Tomas
Projekt i opracowanie graficzne: Dmitrij Miłowanow
Projekt okładki: Amadeusz Targoński

Zdjęcia na okładce:

shutterstock.com: © Renata Sedmakova (front, główne), © Zvonimir Athletic,
© Renata Sedmakova, © Zvonimir Athletic (tył)

Wydanie I

© Copyright for the text, cover and layout by Wydawnictwo SBM Sp. z o.o.
Warszawa 2017

www.wydawnictwo-sbm.pl
Wydawnictwo SBM Sp. z o.o.
ul. Sułkowskiego 2/2
01-602 Warszawa

ISBN 978-83-8059-497-5

ALBERTVS DVX BRACONORVM
CIS FACIEBAT ANNO AVRE
MDI SPARTI OCTO
AD INIURIAM CHRISTI
IANVS PRATVS CIVIS BRIB
ANON MDCI LV

SPIS TREŚCI

O historii świętych i procesach kanonizacyjnych	13	św. Barbara z Nikomedii	90	św. Teodozy Cenobiarcha	138	św. Bruno Bonifacy	188
św. Michał Archanioł	44	św. Paweł z Teb	91	św. Leonard z Limoges	139	św. Borys i św. Gleb	189
św. Anna i św. Joachim	45	św. Grzegorz Oświeciciel	92	św. Albin	140	św. Kunegunda	190
św. Józef z Nazaretu	46	św. Lucjan z Antiochii	93	św. Klotylda	141	św. Andrzej Świerad	191
św. Maria, Matka Boża	47	św. Helena	94	św. Seweryn Boecjusz	142	św. Emma z Gurk	192
św. Dyzma	48	św. Antoni Wielki	95	św. Scholastyka	143	św. Olaf II	193
św. Jan Chrzciciel	49	św. January	96	św. Benedykt z Nursji	144	św. Jan Gwalbert	194
św. Józef z Arymatei	50	św. Mikołaj z Miry	97	św. Brendan Żeglarz	145	św. Bernard z Menthon	195
św. Maria Magdalena	51	św. Dymitr z Tesaloniki	98	św. Roman Melodos	146	św. Leon IX papież	196
św. Łazarz, św. Marta, św. Maria	52	św. Katarzyna Aleksandryjska	99	św. German z Paryża	147	św. Edward Wyznawca	197
św. Akwila i św. Pryska	53	św. Łucja	100	św. Marcin z Bragi	148	św. Piotr Damiani	198
św. Szczepan	54	św. Krystyna z Bolseny	101	św. Leander z Sewilli	149	św. Ariald z Mediolanu	199
św. Mateusz Ewangelista	55	św. Pachomiusz	102	św. Wenancjusz Fortunat	150	bł. Herman Kaleka	200
św. Barnaba	56	św. Jerzy	103	św. Grzegorz Wielki papież	151	św. Stanisław	201
św. Jakub Większy (Starszy) Apostoł	57	św. Kosma	104	św. Jan Jałmużnik	152	ze Szczepanowa	202
św. Piotr Apostoł	58	św. Małgorzata Antiocheńska	105	św. Etelbert	153	św. Kasylda z Toledo	203
św. Paweł z Tarsu	59	św. Marcelin papież	106	św. Kolumban Młodszy	154	św. Bruno Kartuz	204
św. Tomasz Apostoł	60	św. Efreem	107	św. Maksym Wyznawca	155	św. Anzelm z Canterbury	205
św. Marek Ewangelista	61	św. Damazy I papież	108	św. Arnulf z Metz	156	bł. Urban II papież	206
św. Andrzej Apostoł	62	św. Milcjades papież	109	św. Braulion z Saragossy	157	św. Otton z Bambergu	207
św. Bartłomiej Apostoł	63	św. Błażej	110	św. Serwulus	158	św. Izidor Oracz	208
św. Juda Tadeusz Apostoł	64	św. Makary z Jerozolimy	111	św. Jan Klimak	159	św. Adjutor	209
św. Szymon Apostoł	65	św. Sylwester I papież	112	św. Marcin I papież	160	św. Norbert z Xanten	210
św. Filip Apostoł	66	św. Maryn z San Marino	113	św. Gertruda z Nijvel	161	św. Bernard z Clairvaux	211
św. Łukasz Ewangelista	67	św. Frumencjusz z Aksum	114	św. Kutbert z Lindisfarne	162	św. Malachiasz z Armagh	212
św. Dionizy Areopagita	68	św. Cyryl Jerozolimski	115	św. Izaak Syryjczyk	163	św. Henryk z Uppsali	213
św. Jan Ewangelista	69	św. Marcin z Tours	116	św. Hubert	164	św. Hildegarda z Bingen	214
św. Klemens I papież	70	św. Bazyl Wielki	117	św. Grzegorz II papież	165	bł. Bogumił z Dobrowa	215
św. Ignacy Antiocheński	71	św. Grzegorz z Nazjanzu	118	św. Beda Czcigodny	166	św. Rajner z Pizy	216
św. Polikarp ze Smyrny	72	św. Mojżesz Etiopczyk	119	św. Bonifacy Winfrid	167	św. Tomasz Becket	217
św. Fotyn z Lyonu	73	św. Grzegorz z Nyssy	120	św. Jan Damasceński	168	św. Rozalia z Palermo	218
św. Justyn	74	św. Ambroży z Mediolanu	121	św. Wirgiliusz z Salzburga	169	bł. Joachim z Fiore	219
św. Ireneusz z Lyonu	75	św. Maria Egipcjanka	122	św. Leon III papież	170	św. Galgano Guidotti	220
św. Perpetua	76	św. Hieronim ze Strydonu	123	św. Hraban Maur	171	św. Homobonus z Cremony	221
św. Kalikst I papież	77	św. Jan Chryzostom	124	św. Eldrad z Navalesy	172	św. Jan z Mathy	222
św. Cyprian	78	św. Augustyn z Hippony	125	św. Roderyk z Kordoby	173	bł. Wincenty Kadłubek	223
św. Cecylia z Rzymu	79	św. Aleksy	126	św. Oskar	174	św. Krystyna Przedziwna	224
św. Agata Sycylijska	80	św. Syrycjusz I papież	127	św. Mikolaj I Wielki papież	175	św. Dominik Guzmán	225
św. Apolonia z Aleksandrii	81	św. Onufry	128	św. Cyryl	176	św. Rajmund z Penyafortu	226
św. Krzysztof	82	św. Urszula	129	św. Gerald z Aurillac	177	bł. Czesław Odrowąż	227
św. Korneliusz papież	83	św. Anastazy I papież	130	św. Matylda	178	św. Jadwiga Śląska	228
św. Stefan I papież	84	św. Innocenty I papież	131	św. Wacław	179	św. Franciszek z Asyżu	229
św. Sykstus II papież	85	św. Bonifacy I papież	132	św. Nil z Rossano	180	św. Jacek Odrowąż	230
św. Wawrzyniec z Rzymu	86	św. Patryk	133	św. Romuald	181	św. Julianna z Cornillon	231
św. Dionizy z Paryża	87	św. Szymon Słupnik Starszy	134	św. Wojciech	182	św. Klara	232
św. Walenty	88	św. Leon Wielki papież	135	Pięciu Braci Męczenników	183	św. Antoni z Padwy	233
św. Sebastian	89	św. Seweryn z Noricum	136	św. Koloman ze Stockerau	184	św. Piotr z Werony	234
		św. Genowefa	137	św. Włodzimierz	185	bł. Bronisława	235
				bł. Radzim Gaudenty	186	św. Rajmund Nonnat	236
				św. Herybert z Kolonii	187		

św. Albert Wielki	237	św. Kajetan z Thieny	296	bł. Rafał Chyliński	350	św. Maria od Jezusa	
św. Elżbieta Węgierska	238	św. Tomasz z Villanuevy	297	św. Paweł od Krzyża	351	Ukrzyżowanego	401
bł. Grzegorz X papież	239	św. Ignacy Loyola	298	św. Alfons Maria Ligouri	352	św. Franciszka Ksawera	
św. Celestyn V papież	240	św. Jan Boży	299	św. Maria Małgorzata		Cabrini	402
Ludwik IX Święty	241	św. Pius V papież	300	d'Youville	353	bł. Karol de Foucauld	403
św. Bonawentura	242	św. Franciszek Ksawery	301	św. Ignacy z Lakoni	354	bł. Kolumban Józef	
św. Zyta	243	św. Franciszek Borgiasz	302	św. Feliks z Nikozji	355	Marmion	404
św. Tomasz z Akwinu	244	św. Teresa z Ávili	303	św. Maria Franciszka od Pięciu		św. Katarzyna Maria Drexel	405
św. Humilitas z Faenzy	245	św. Filip Neri	304	Ran Jezusa	356	bł. Contardo Ferrini	406
bł. Jakub de Voragine	246	św. Piotr Kanizjusz	305	św. Gerard Majella	357	św. Karol Lwanga	
bł. Rajmund Llull	247	św. Andrzej Avellino	306	św. Teresa Małgorzata od Serca		i 21 towarzyszy	407
św. Róża z Viterbo	248	św. Katarzyna Ricci	307	Jezusowego Redi	358	bł. Maria Ledóchowska	408
św. Kinga	249	św. Alfons Rodríguez	308	św. Benedykt Józef Labre	359	św. Urszula Ledóchowska	409
bł. Benedykt XI papież	250	św. Karol Boromeusz	309	św. Julia Billiart	360	bł. Eurozja Barban	410
św. Małgorzata Węgierska	251	św. Turybiusz de Mogrovejo	310	św. Klemens Maria		św. Leopold Mandić	411
bł. Jolanta	252	św. Edmund Campion	311	Hofbauer	361	św. Józefina Bakhita	412
św. Mikołaj z Tolentino	253	św. Paschalis Baylón	312	św. Maria Magdalena		św. Genowefa Torres	
św. Małgorzata z Kortony	254	św. Serafin z Montegranaro	313	Postel	362	Morales	413
św. Aniela z Foligno	255	św. Jan od Krzyża	314	św. Elżbieta Seton	363	św. Alojzy Orione	414
św. Gertruda	256	św. Robert Bellarmin	315	św. Magdalena z Canossy	364	św. Teresa od Dzieciątka	
bł. Jan Duns Szkot	257	św. Stanisław Kostka	316	św. Maria Klaudyna		Jezus	415
św. Agnieszka		św. Kamil de Lellis	317	Thevenet	365	bł. Bernard Lichtenberg	416
z Montepulciano	258	bł. Regina Protmann	318	św. Eugeniusz de Mazenod	366	św. Gemma Galgani	417
św. Elżbieta Portugalska	259	św. Wawrzyniec z Brindisi	319	św. Kasper del Bufalo	367	św. Elżbieta od Trójcy	
św. Konrad z Piacenzy	260	św. Paweł Miki	320	św. Józef Benedykt		Przenajświętszej	418
bł. Henryk Suzo	261	św. Maria Magdalena		Cottolengo	368	św. Józef Moscati	419
św. Andrzej Corsini	262	de Pazzi	321	św. Jan Maria Vianney	369	bł. Luigi	420
św. Brygida Szwedzka	263	św. Alojzy Gonzaga	322	św. Marcelin Józef		św. Jan XXIII papież	421
bł. Urban V papież	264	św. Germana Cousin	323	Champagnat	370	św. Anna Schäffer	422
bł. Jan z Celle	265	św. Joanna de Chantal	324	bł. Pius IX papież	371	św. Saba Reyes Salazar	423
św. Sergiusz z Radoneża	266	św. Jan Sarkander	325	św. Wincenty Pallotti	372	bł. Karol Habsburg	424
bł. Jakub Strzemię	267	św. Jan Ogilvie	326	św. Emilia de Vialar	373	św. Ojciec Pio	425
św. Katarzyna ze Sieny	268	św. Marcin de Porrès	327	św. Justyn de Jacobis	374	św. Maria Goretti	426
św. Jan Nepomucen	269	św. Józafat Kuncewicz	328	św. Teresa Eustochio Verzeri	375	św. Teresa Benedykta	
św. Wincenty Ferreriusz	270	św. Piotr Klawer	329	św. Jan Gabriel Perboyre	376	od Krzyża	427
św. Jadwiga Andegaweńska	271	św. Melchior Grodziecki	330	św. Piotr Chanel	377	św. Maria Maravillas	
św. Ludwina	272	św. Hiacynta Mariscotti	331	św. Teresa Couderc	378	od Jezusa	428
św. Bernardyn ze Sieny	273	św. Róża z Limy	332	św. Katarzyna Labouré	379	św. Maksymilian	
św. Rita	274	św. Andrzej Bobola	333	św. Antoni Maria Claret	380	Maria Kolbe	429
św. Koleta Boylet	275	św. Ludwika de Marillac	334	św. Józef Cafasso	381	bł. Michał Czartoryski	430
św. Franciszka Rzymianka	276	św. Jan Berchmans	335	św. Maria od Krzyża		bł. Karolina Kózkówna	431
św. Jan Kapistran	277	św. Jan Eudes	336	di Rosa	382	św. Teresa od Jezusa	
bł. Fra Angelico	278	św. Józef z Kupertynu	337	bł. Edmund Bojanowski	383	z Andów	432
św. Jan Kanty	279	Bł. Innocenty XI papież	338	św. Jan Bosco	384	św. Josemaría Escrivá	
św. Roch	280	św. Klaudiusz		św. Zygmunt Szczęsny		de Balaguer	433
św. Dydak z Alkali	281	de la Colombière	339	Feliński	385	bł. Aleksandrina Maria da	
św. Joanna d'Arc	282	św. Franciszek		bł. Marcelina Darowska	386	Costa	434
św. Katarzyna z Bolonii	283	de Hieronimo	340	św. Charbel Makhoul	387	św. Faustyna Kowalska	435
św. Jan z Dukli	284	św. Małgorzata		bł. Honorat Koźmiński	388	św. Franciszek	436
św. Franciszek z Paoli	285	Maria Alacoque	341	św. Daniel Comboni	389	i św. Hiacynta Marto	436
św. Mikołaj z Flüe	286	św. Józef Maria Tomasi	342	św. Rebeka	390	bł. Poznańska Piątka	437
św. Stanisław Kazimierzczyk	287	św. Jan Chrzyciel		św. Rafał Kalinowski	391	bł. Sancia Janina	
św. Szymon z Lipnicy	288	de la Salle	343	św. Pius X papież	392	Szymkowiak	438
bł. Władysław z Gielniowa	289	św. Jan Józef od Krzyża	344	św. Arnold Janssen	393	św. Matka Teresa z Kalkuty	439
św. Katarzyna z Genui	290	św. Katarzyna Tekakwitha	345	św. Gabriel Possenti	394	bł. Józef Kowalski	440
bł. Stefania Quinzani	291	św. Weronika Giuliani	346	bł. Bartłomiej Longo	395	św. Jan Paweł II	441
św. Kazimierz królewicz	292	św. Joanna Delanoue	347	św. Dominik Savio	396	św. Joanna Beretta Molla	442
św. Aniela Merici	293	św. Ludwik Maria		św. Józef Sebastian Pelczar	397	bł. Jerzy Popiełuszko	443
św. Juan Diego		Grignon de Montfort	348	św. Bernadeta Soubirous	398		
Cuauhtlatoatzin	294	św. Leonard		św. Albert Chmielowski	399		
św. Tomasz Morus	295	z Porto Maurizio	349	św. Zygmunt Gorazdowski	400		

Spis ilustracji

s. **3** *Komunia świętych i archaniołów w Niebie*, Albrecht Dürer, 1511

s. **12** *Objawienie św. Bernardyna*, Bartolomé Esteban Murillo, 1665

s. **14** *Madonna z dziećciakiem i Doktorami Kościoła*, autor nieznany, 1495 (g.l.),

Medytacja św. Hieronima, Jacques Blanchard, 1632 (d),

Święta Lucja, Benvenuto Tisi, 1535–1540 (g.p.)

s. **15** *Pokłon Trzech Mędrców*, Hieronim Bosch, 1607–1650

s. **16** *Kuszenie św. Antoniego*, Hieronim Bosch, 1490

s. **17** *Święta Apolonia*, XVII wiek, Carlo Dolci (p.)

Święta Agnieszka Rzymianka, Girolamo Campagna, 1593 (l.)

s. **18-19** *Święci Paweł i Barnaba w Lystrze*, Johann Heiss, 1678

s. **19** Oltarz w kościele opactwa w Vallombrosie, Pietro Perugino, 1500

s. **20** *Święci Cyryl i Metody*, malowidło we wnętrzu kapliczki w górach Chrzuby w Czechach (l.)

Powołanie św. Alojzego Gonzagi, Giovanni Francesco Barbieri, 1650 (p.)

s. **21** *Znalezienie ciała św. Aleksego*, fragment, Georges de La Tour, po 1649

s. **22** *Legenda św. Urszuli*, fragment polityptyku, 1495, Brugijski Mistrz Legendy św. Urszuli

s. **22-23** *Męczeństwo świętej Urszuli*, skrzydło ołtarza z Heilig-Kreuz-Münster w Rot-tweil, 1440

s. **24-25** *Sacra Conversazione*, Tycjan, 1560

s. **25** Ikona białoruska, koniec XIX – początek XX wieku

s. **26-27** Malowidło w portalu Kaplicy Objawienia w katedrze Purísima Concepción, w mieście Tepic, w Meksyku © Nheyob (CC-BY-SA-4.0) [wikipedia.org/.../File:Catedral de la Purísima Concepción (Tepic, Nayarit) – portal vault mural of Revelation Chapter 3.jpg (CC-BY-SA-4.0)]

s. **28** *Męczeństwo świętego Wenancjusza z Camerino*, malowidło w kościele św. Wenancjusza w Pfäfersbach, w gminie Horgenzelen w Niemczech

s. **29** *Pustelnik*, Gerrit Dou, 1670

s. **30-31** *Mistyczne zaślubiny św. Katarzyny*, Hans Holbein Starszy, 1519

s. **31** *Święty Hieronim pokutujący*, Piero della Francesca, 1450,

s. **32** *Męczeństwo św. Andrzeja*, Charles Le Brun, 1646–1647

s. **33** *Nasz Zbawiciel*, Alexey Kuzmich, 1996 (l.)

Święta Katarzyna Aleksandryjska, Rafael, 1507

s. **34-35** *Mistyczne zaślubiny św. Katarzyny (Ołtarz św. Janów, Tryptyk św. Janów)*, Hans Memling, 1475–1479 © sailko (CC-BY-SA-3.0) [wikipedia.org/.../File:Hans memling, trittico di san Giovanni, 05.1.jpg

s. **36-37** Tryptyk *Święty Sebastian wśród świętych, z Janem Chrzciцелеm i Antonim Wielkim*; Jacopo Bellini, pomiędzy 1464 a 1470

s. **37** *Święty Daniel Słupnik*; miniatura z *Menologium świętego Bazylego*, autor nieznany, XI wiek

s. **38** *Kazanie w kościele*, Aertgen van Leyden, 1530–1535 (d.)

Święty Onufry, Francisco Collantes, około 1645

s. **39** Kuszenie św. Antoniego, fragment tryptyku, Hieronim Bosch, 1495–1515 (l.)

Powołanie synów Zebedeusza, Marco Basaiti, 1510

s. **40-41** *Męczeństwo św. Mateusza*, Caravaggio, 1599–1600

s. **42** *Niepokalane poczęcie*, Giovanni Battista Tiepolo, 1767–1768

s. **44** *Święty Michał Anioł*, Riccardo Quarataro, 1506 (g.)

Święty Michał Anioł na fresku w kaplicy Eleonory z Toledo w Palazzo Vecchio we Florencji, Bronzino, 1540–1541 (d.)

s. **45** *Spotkanie Joachima i Anny w Złotej Bramie w Jerozolimie*, Filippo Lippi, 1497 (d.)

Święta Anna w Ołtarzu Świętej Rodziny, księcił miejski w Schwabach, w Niemczech, 1508, (g.) © Wolfgang Sauber (CC-BY-SA-4.0) [wikipedia.org/.../File:Schwabach Stadtkirche –Sippenaltar Flügel 2c.jpg

s. **46** *Sen św. Józefa*, Anton Raphael Mengs, 1773/1774 (d.)

Józef z Dzieciątkiem Jezus, Guido Reni, około 1635 (g.)

s. **47** *Madonna*, Giovanni Battista Salvi da Sassoferrato, 1640–1650

s. **48** Centralny obraz ołtarza w katedrze w Konstancji, w Niemczech, Christoph Bockstorfer, 1524 (g.)

Mądry złodziej, Andriej Mironow, 2012 © Andrey Mironov 777 (CC-BY-SA-4.0) [wikipedia.org/.../File:Благоразумный разбойник. Картина XXI века.jpg]

s. **49** *Adoracja imienia Chrystusa* i *św. Chrzciela i św. Pawła*, Vittore Carpaccio, XVI wiek (g.)

Kazanie św. Jana Chrzciela, Jan Reiser, około 1695 (d.)

s. **50** *Święty Józef z Arymatei*, Pietro Perugino, 1495

Figura Świętego Józefa z Arymatei w kościele św. Marcina w Kolonii, w Niemczech © Raimond Spekking (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org/.../File:Gross St Martin – Grablegungsgruppe – Joseph of Arimathea.jpg

s. **51** *Nawrócenie Magdaleny*, Bernardino Luini, około 1520 (g.)

Jezus i Maria Magdalena, Tycjan, około 1512 (d.)

s. **52** *Chrystus w domu Marty i Marii*, Johannes Vermeer, około 1654–1656 (g.)

Zmartwychwstanie Lazarza, Juan de Flände, 1514–1519

s. **53** *Święty Paweł w domu św. Akwila i św. Pryski*; kolekcja ikonograficzna © Wellcome Library, London. Wellcome Images (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org/.../File:St. Paul is staying in the house of Aquila and his wife Priscilla Wellcome V0039575.jpg

s. **54** *Święty Szczepan*, Giotto di Bondone, 1320–1325 (d.)

Ukamienowanie św. Szczepana, obraz w kościele św. Trofima w Arles, we Francji (g.) © Alain BRETON (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org/.../File:ArlesStEtienne.jpg

s. **55** *Powołanie św. Mateusza* *Ewangelisty*, Marinus Claeszoon van Reymerswaele, około 1530

s. **56** *Święci Paweł i Bamaba w Lystrze* (fragment), Johann Heiss, 1678

s. **57** *Święty Jakub Sprawiedliwy*, Izangoraios Stephanos, 1688

s. **58** *Lrzy św. Piotra*, El Greco, około 1587–1596 (d.)

Uwolnienie św. Piotra, Bernardo Strozzi, około 1635 (g.)

s. **59** *Święty Paweł*, Bartolomeo Montagna, 1482

s. **60** *Niewierny Tomasz*, François-Joseph Navez, 1823

s. **61** *Święty Marek Ewangelista*, Andrea Mantegna, około 1450 (g.)

Studiujący Marek Ewangelista, artysta anonimowy, 1025–1050

s. **62** Ukrzyżowanie św. Andrzeja, Caravaggio, około 1607 (d.)

Święty Andrzej Apostoł, Masaccio, 1426 (g.)

s. **63** *Męczeństwo św. Bartłomieja*, Josepe de Ribera, 1639 (d.) © Wellcome Library, London. Wellcome Images (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org/.../File:Martyrdom of Saint Bartholomew, 17th century Wellcome L0075265.jpg

Bazylika św. Bartłomieja na Wyspie Tyberyskiej w Rzymie (g.) © Alvesgaspar (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org/.../File:San Bartolomeo all'isola September 2015-1.jpg

s. **64** *Juda Tadeusz Apostoł*, Johann Friedrich Glocker, 1754 (d.)

Święty Juda Tadeusz, Sebastian Martínez lub Juan de Valdés Leal, około 1650–1690

s. **65** *Apostał Szymon*, Anthony van Dyck, około 1618 (d.)

Apostał Szymon, okno witrażowe w kościele Sainte-Eulalie w Bordeaux, we Francji, z podpisem Henri Feur Bordeaux, 1889 (g.)

s. **66** *Święty Filip Apostoł*, El Greco, 1610–1614 (g.)

Męczeństwo św. Filipa, Josepe de Ribera, około 1639

s. **67** *Apostał Łukasz*, Andriej Mironow, 2015 (d.) © Andrey Mironov (CC-BY-SA-4.0) [wikipedia.org/.../File:The Apostle Luke. Mironov.jpg

Święty Łukasz malujący Madonnę, Jan Gossaert, około 1520

s. **68** Fresk ołtarza opactwa Aldersbach w Dolnej Bawarii (Niemcy) przedstawiający świętego Dionizosa Areopagita; Matthias Günter, 1767 (g.) © Wolfgang Sauber (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org/.../File:Aldersbach Kloster Portenkappelle – Altarbild 2 Dionysius Areopagita.jpg

Mozaika przedstawiająca św. Łukasza Areopagitę w klasztorze Osios Loukas, w Beoocji, w Grecji, autor nieznany, początek XI wieku (d.)

s. **69** *Święty Jan Ewangelista na Patmos*, Juan Bautista Maino, 1612–1614

s. **70** *Święty Klemens I Papież*, Juan Correa de Vivar, 1540–1545

s. **71** *Madonna z Dzieciątkiem ze św. Ignacym Antiocheńskim*, Lorenzo Lotto, 1508 (g.)

Ignacy Antiocheński, autor nieznany, przed XVII wiekiem

s. **72** Witraż z kościoła Saint-Mathurin z Quistinic, we Francji przedstawiający nauczającego św. Polikarpa ze Smyrny, Fournier Lu, 1892 © GO69 (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org/.../File:Quistinic (56) Chapelle Saint-Mathurin 05.JPG

s. **73** *Święty Fotyn z Lyonu*, Lucien Bégule, 1901

s. **74** *Święty Justyn*, fragment ikony, autor nieznany, pierwsza połowa XVI wieku.

s. **75** *Święty Ireneusz z Lyonu*, Lucien Bégule, 1901

s. **76** *Męczeństwo św. Perpetui i towarzyszy*, ksiocił Notre-Dame w Vierzon, we Francji, autor nieznany, XIX wiek (d.) © Gaetan Poix (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org/.../File:Verrière de Sainte Perpétue (église Notre-Dame de Vierson, XIXe siècle).jpg

Męczeństwo św. Perpetui i św. Felicyty, miniatura z *Menologium świętego Bazylego*, autor nieznany, XI wiek

s. **77** Posąg św. Kaliksta I Papieża, transept północny katedry Matki Bożej w Reims, we Francji © Fab5669 (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org/.../File:Cathédrale ND de Reims –transept nord (8).JPG

s. **78** Relikwie św. Cypriana w opactwie św. Korneliusza w Akwizgranie, w Niemczech

s. **79** *Męczeństwo św. Cerylii*, fresk w kościele Sainte-Odile w Lapoutroite we Francji, autor nieznany © Ralph Hammann (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org/.../File:Lapoutroite SteOdile 38.JPG

s. **80** *Święta Agata*, Lorenzo Lippi, 1638–1644 (d.)

Święta Agata ze św. Piotrem i aniołem w więzieniu, Alessandro Turchi, 1640–1645 (g.)

s. **81** *Święta Apolonia w ogniu*, autor nieznany, 1510 (d.)

Św. Genowefa i św. Apolonia, Lucas Cranach starszy, 1506

s. **82** *Święty Krzysztof*, Lucas Cranach starszy, 1518–1520 (d.)

Święty Krzysztof prowadzący małego Chrystusa, Mistrz Pöflingur Kobiectomych, 1540

s. **83** Figura św. Korneliusza Papieża, ksiocił Saint-Jean-Baptiste w Chéméré, we Francji © Lomita (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org/.../File:L0345 –Statue –Eglise St-Jean-Baptiste.jpg

s. **84** Święty Stefan I Papież, ilustracja z książki (O. Bitschnau, *Das Leben der Heiligen Gottes*), 1883

s. **85** *Św. Prokulus*, *św. Benedykt i św. Sykstus II Papież*, Simone di Filippo, 1380 © Silvia-Zamb (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org/.../File:Simone di Filippo. Santi Benedetto, Sisto II, Procolo martire, 1380 ca, tempera e oro su tavola –Bologna, Museo di San Stefano.tif

s. **86** *Miłosierdzie św. Wawrzyńca*, Antonio Sicutriza, 1968 (d.)

Święty Wawrzyniec koronowany przez Dzieciątko Jezus, Claude de Jongh, 1634

s. **87** *Męczeństwo św. Dionizego*, Jean-Guillaume Catlier, około 1666 (g.)

Męczeństwo św. Dionizego, Léon Bonnat, 1874–1888 (d.)

s. **88** *Święty Walenty*, Matevž Langus, 1845–1855

s. **89** *Męczeństwo św. Sebastiana*, Hans Holbein starszy, około 1516

s. **90** *Madonna z Dzieciątkiem, św. Katarzyną, św. Malgorzatą, św. Dorotą i św. Barbarą*, Lucas Cranach starszy, około 1516 (g.)

Święta Barbara, Jan van Eyck, 1437 (d.)

s. **91** *Święty Paweł Pierwszy Pustelnik z lwami*, Alexandre Cabanel, 1841–1845 (d.)

Święci Antoni Wielki i Paweł z Teb, Diego Velázquez, 1635 (g.)

s. **92** *Święty Grzegorz Oświecieliel wznaczony do dołu*, Francesco Cracanzano, 1635–1637 (d.)

Portret św. Grzegorza Oświecieliela (g.) © Ashnag (CC BY-SA 2.0) [wikipedia.org/.../File:St. Gregory the illuminator.jpg

s. **93** Święty Łucjan z Antiochii, freski w monasterze Visoki Decani w Kosowie (g., d.)

s. **94** *Święta Helena z Krzyżem*, Lucas Cranach starszy, 1525 (g.)

Spotkanie św. Heleny z Złamą, Miguel Ximénez, 1483–1487 (d.)

s. **95** *Antoni Wielki*, Francisco de Zurbarán, po 1640 (d.)

Kuszenie św. Antoniego, Hieronim Bosch, 1500–1525 (g.)

s. **96** *Męczeństwo św. Januarego*, Neeri di Bicci, XV wiek

s. **97** *Św. Marcin z Tours i św. Mikołaj z Myry*, Mistrz z Uttenheim, około 1475 (d.)

Święty Mikołaj z Myry ratuje od śmierci trzech niewiennyh, Ilja Jefimowicz Repin, około 1890 (g.)

s. **98** *Święty Dymitr*, autor nieznany, około 1450–1499

s. **99** *Męczeństwo św. Katarzyny* w ołtarzu św. Katarzyny (kwaterna środkowa), Lucas Cranach starszy, 1506 (g.)

Święta Katarzyna Aleksandryjska, Caravaggio, 1595–1596 (d.)

s. **100** *Męczeństwo św. Lucji*, Bernat Martorell, około 1435–1440 (g.)

Święta Lucja, Francisco de Zurbarán, 1635–1640 (d.)

s. **101** *Święta Katarzyna rozdająca złote posążki ubogim*, autor nieznany, pierwsza połowa XVII wieku

s. **102** Św. Pachomiusz i św. Aleksander Newski, ikona rosyjska, autor nieznany, przed 1917

s. **103** *Św. Jerzy walczący ze smokiem*, Rafael Santi, 1505 (d.)

Męczeństwo św. Jerezego, malowidło w katedrze Saint-Rombaut w Mechelen, w prowincji Antwerpia, w Belgii, Michel Coxcie (g.) © Michel wal (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org/.../File: Sint Romboutskathedraal 908.jpg

s. **104** *Św. Kosma i św. Damian u pacjenta*, malarstwo weneckie, autor nieznany, XVII wiek © Wellcome Library, London. Wellcome Images (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org/.../File:Saint Cosmos and Saint Damian attending to a patient. Oil pa Wellcome V0017394.jpg

s. **105** Święta Malgorzata, grawerowanie przez P. Thomassina, 1589 (g.) © Wellcome Library, London, Wellcome Images (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org/.../File:Saint Margaret. Engraving by P. Thomassin, 1589, after Rapha Wellcome V0032586.jpg

Święta Malgorzata Antiocheńska, ilustrowany manuskrypt z około 1440 (d.)

s. **106** *Św. Maunicy umacniany w wierze przez papieża Marcelina*, ołtarz w klasztorze

w Heilsbronn, w Niemczech, 1515 © Wolfgang Sauber (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org/.../File:Heilsbronn Münster – Mauritius-Lorenz-Altar 04.jpg

s. **107** Święty Efreim, XIV-wieczny fresk w kościele Wniebowstąpienia w klasztorze Protace na półwyspie Athos, w Grecji, początek XIV wieku (g.)

Święty Efreim, ikona współczesna (d.)

s. **108** Ksiocił św. Wawrzyńca in Damaso w Rzymie (dawniej dom św. Damazego) (g.)

Posąg św. Damazego I Papieża w Bazylice św. Piotra w Rzymie (d.)

s. **109** Ilustracja z *Kroniki Norymberskiej*, ilustracje Michała Wolgemuta, tekst Hartmanna Schedla, 1493 (sr.)

Święty Miličjades Papież, ilustracja z książki *The Lives and Times of the Popes*, Artaud de Montor, Alexis François, 1772–1849 (p.)

s. **110** Rzeźba przedstawiająca św. Błażeja w klasztorze w St. Märgen, w Niemczech, Matthias Faller, 1742–1743 (d.) © Andreas Praefcke (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org/.../File:Klosterkirche St Märgen Rosenkranzaltar HI Blasius.jpg

Święty Błażej, litografia (g.) © Wellcome Library, London. Wellcome Images (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org/.../File:Saint Blaise. Coloured lithograph (?). Wellcome V0048895.jpg

s. **111** Święty Makary z Jerozolimy, fresk w kościele Przemienienia Pańskiego na linie, w Nowogrodzie Wielkim w Rosji, Teofan Grek, 1378

s. **112** Święty Sylwester I Papież, obraz w otworze głównym w kościele św. Oswalda w Kastelruth, w Niemczech, Franz Sebald Unterberger, 1740 © Wolfgang Moroder (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org/.../File:Oswald unterberger detail modifié-1.jpg

s. **113** *Święty Maryn*, Stefano Bolognini, 1640 (g.)

Powstanie republiki San Marino, Giovan Battista Urbinelli, 1740 (d.) © Stefano Bolognini [wikipedia.org/.../File:Giovann Battista Urbinelli madonna in gloria, San Marino.JPG

s. **114** Starożytna Biblia w języku amharskim w kościele Matki Boskiej Syryjskiej, Aksum, w Syrii © Dmitry Chulov i Dreamstime

s. **115** Święty Cyryl z Jerozolimy, Francesco Bartolozzi, grawer z XVIII wiek

s. **116** *Święty Marcin i żebrak*, autor nieznany, na podstawie El Greco, 1600–1616 (d.)

Święty Marcin i żebrak, autor nieznany z Wegier, około 1490

s. **117** Święty Bazyl Wielki, malowidło w kościele prawosławnym św. Pawła Apostoła w Dayton, w Stanach Zjednoczonych © Ted (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org/.../File:St. Basil the Great, St. Paul the Apostle Orthodox Church, Dayton, Ohio.jpg

s. **118** Rzeźba św. Grzegorza z Nazjanzu w kościele św. Mikołaja na Malej Stranie w Pradze, w Czechach (d.)

Święty Grzegorz z Nazjanzu na mozaice z XIX wieku w kościele Santa Maria dell'Ammiraglio w Palermo na Sycylii, we Włoszech (g.) © Jastrzw (CC BY-SA 2.5) [wikipedia.org/.../File:Gregory the Theologian La Martorana Palermo 2008-08-27.jpg

s. **119** Mojżesz Etopczyk w Czarnym Monasterze w Al-Alamajn, w Egipcie (d.)

Portret Mojżesza Etopczyka, Malwina Górnisiewicz

s. **120** Święty Grzegorz z Nyssy, Francesco Bartolozzi na postawie Domenichino, „Live Jurnal”, XIX wiek (d.)

Mozaika przedstawiająca św. Grzegorza z Nyssy w klasztorze Osios Lukas w Distomo, w Grecji, początek XI wieku (g.)

s. **121** *Święty Ambroży*, Giovanni da Paolo, 1465–1470 (g.)

Święty Ambroży zabrania cesarzowi Teodozjuszowi wstępu do kościoła, Alessandro Magnasco, 1700–1710 (d.)

s. **122** *Święta Maria Egipcjanka*, Francesco Trevisani, XVIII wiek (g.) © sailko (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org/.../File:Francesco trevisani, santa maria egiziacca, xviii sec.JPG

Śmierć Marii Egipcjanki, Ferdinand Levvilain, XIX/XX wiek (d.) © Wellcome Library, London. Wellcome Images (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org/.../File:Saint Mary of Egypt. Etching by Levvillain after G. B. Wicar a Wellcome V0032623.jpg

s. **123** *Pakuta św. Hieronima*, Albert Bouts, około 1520 (d.)

Święty Hieronim, El Greco, 1590–1600 (g.)

s. **124** Mozaika przedstawiająca Jana Chryzostoma, ksiociół św. Zofii w Kijowie, na Ukrainie (g.)

Figura św. Jana Chryzostoma z ambony kościoła Liebfrauen w Ravensburgu, w Niemczech, Theodor Schnell młodszy, 1899 (d.)

s. **125** *Święty Augustyn w celi*, Sandro Botticelli, lata 90. XV wieku (g.)

Fresk ze św. Augustynem, Sandro Botticelli, około 1480 (d.)

s. **126** Święty Aleksy na litografii. C. Klauber © Wellcome Library, London. Wellcome Images (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org/.../File:Saint Alexius. Coloured engraving by C. Klauber after J. B Ba Wellcome V0033407.jpg

s. **127** Papież Syryjusz, autor nieznany, XV wiek

s. **128** *Święty Onufry*, Fernando Yáñez de la Almedina, 1515–1525

s. **129** *Święta Urszula z dwoma aniołami*, Benozzo Gozzoli, 1455–1460

s. **130** Święty Anasztazy I Papież, ilustracja z książki *The Lives and Times of the Popes*, Artaud de Montor, Alexis François, 1772–1849 (g.)

Tron papieski Piusa VII, 1800–1823 (d.) © Jebulon (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org/.../File:Sedia gestatoria pope Pius VII Restored.jpg

s. **131** Rzeźba przedstawiająca św. Innocentego w bazylice dei Santi Silvestro San Martino ai Monti w Rzymie, prawdopodobnie Paolo Naldini © Aleksjds (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org/.../File:Innocentius Papa S Martino ai Monti.JPG

s. **132** Portret św. Bonifacego I Papieża, drzeworyt z około 1551–1650 (g.)

Widok na plac i bazylikę św. Jana w Lateranie, rycina z Vedute di Roma, Giovanni Battista Piranesi, 1839 (d.)

s. **133** Ikona Świętego Patryka z kościoła Chrystusa Zbawiciela w Wayne w Zachodniej Wirginii, w Stanach Zjednoczonych

s. **134** *Szymon Słupnik*, ikona pochodząca z Kostonarowiec, autor nieznany, druga połowa XVI wieku (g.)

Ruiny kościoła św. Szymona Słupnika niedaleko Aleppo w Syrii (d.) © Xylun –commonswiki (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org/.../File:Column of Simeon Syria.jpg

s. **135** *Święty Leon Wielki Papież*, Francisco Herrera młodszy, XVII wiek

s. **136** Herb San Severo, w Apulia we Włoszech, przedstawiający św. Seweryna z Noricum (l.) © Tobia Gorrio (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org/.../File:San Severo-Stemma.png

Święty Seweryn z Noricum, autor nieznany, XVIII wiek (p.)

s. **137** *Dzieciństwo św. Genowefy*, Pierre Puvis de Chavannes, 1877 (d.)

Św. Genowefa i św. Apolonia w ołtarzu św. Katarzyny w Dreźnie (fragment), Lucas Cranach starszy, 1506 (g.)

s. **138** Wyobrażenie św. Teodozego Ceniobiarchy na mozaice z klasztoru Nea Moni na wyspie Chios, w Grecji, XI wiek © Vgarcan (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org/.../File:Neá Movrῶ, Χίος 04.jpg

s. **139** *Zmartwychwstanie św. Leonardem z Limoges i św. Lucją*, Giovanni Antonio Boltraffio, Marco d'Oggiono, 1491–1494 (d.)

Ilustracja z modlitewnika z Waldburga w Niemczech, 1486

s. **140** Witraż przedstawiający św. Albina z kościoła w Saint-Aubin we Francji © Jibi44 (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:Église-Saint-Aubin-de-Saint-Aubin-5.JPG

s. **141** *Święta Klotylda przy grabowcu wnuków*, Sir Lawrence Alma-Tadema, 1858

s. **142** Ilustracja z dzieła św. Seweryna Beorcusa *O pocieszeniu, jakie daje filozofia*, 1470

s. **143** Śmierć św. Scholastyki, ołtarz w kościele opactwa Saint-Cyriaque w Altorf, we Francji © Ralph Hammann (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:Altorf-StCyriaque113.JPG

s. **144** Portret św. Benedykta z Nursji na fresku *Ukryzowanie* klasztorze św. Marka we Florencji, we Włoszech, Fra Angelico, około 1437-1445 (g.)

Historia św. Benedykta na freskach w opactwie Monte Oliveto Maggiore, we Włoszech, Luca Signorelli i Giovanni Antonio Bazzi, 1489-1499 (d.)

s. **145** Witraż przedstawiający św. Bernarda Żeglarza w kościele św. Michała w Ballinasloe, w Irlandii, Frederick Settle Barff, połowa XIX wieku © Andreas F. Borchert (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:Ballinasloe St. Michael's Church East Window by Frederick Settle Barff Detail Saint Brendan 2010 09 15.jpg

s. **146** Ikona przedstawiająca św. Romana Melodosa, autor nieznany, 1649

s. **147** Pomnik św. Germana z Paryża w kościele Saint-Germain w Paryżu, we Francji © Pere Igor (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:Rouffignac-Saint-Cermin église statue St Germain.JPG

s. **148** Portret św. Marcina z Bragi, Galeria Arcybiskupa z Bragi, Portugalia, autor nieznany (g.) © Joselgon (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:São Martinho de Dume - Galeria dos Arcebispos de Braga.png

Posąg św. Marcina z Bragi w katedrze w Bradze, Portugalia © Joselgon (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:Sao Martinho.JPG

s. **149** Malowidło przedstawiające św. Leandera s Sewilli w kościele św. Romana w Toledo, w Hiszpanii (d.) © José Luis Filpo Cabana (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:San Leandro, Iglesia de San Román (Toledo).jpg

Figura św. Leandera z Sewilli w katedrze Najświętszej Marii Panny w Sewilli, w Hiszpanii © Anual (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:San Leandro 001.jpg

s. **150** Święty Wenaucjusz Fortunat na karcie prawnosłownym Sainte Croix à Poitiers w Poitiers, we Francji, Y. i G. Dobryniec (g.) © Maxim Massalitin (CC BY-SA 2.0) [wikipedia.org].../File:Translation de la relique de la Sainte Croix à Poitiers.jpg

Witraż przedstawiający św. Wenancjusza Fortunata w kościele Notre-Dame la Grande w Poitiers, we Francji (d.) © Ryszard Parys | Dreamstime

s. **151** *Msza św. Grzegorza*, autor nieznany, około 1460-1465

s. **152** *Cud u grobu patriarchy*, poliptyk o Kanie Jalmużniku, Jan Goraj, około 1504 (g.) *Święty Jan Jalmużnik*, Tycjan, 1549-1500 (d.)

s. **153** Posąg św. Eteberta w katedrze w Canterbury w Wielkiej Brytanii © Ad Meskens (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:Canterbury Cathedral statue Ethelbert.JPG

s. **154** Witraż przedstawiający św. Kolumbana Młodszego w opactwie w Bobbio, we Włoszech (g.) Grobowiec św. Kolumbana Młodszego w opactwie w Bobbio, we Włoszech (d.) © Davide Papalini (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:Bobbio-abbazia di san colombano-cripta2.jpg

s. **155** Święty Maksymus Wyznawca na ikonie z XVII wieku, autor nieznany, szkoła ikon Stroganowa z Solweżezegodska w Rosji

s. **156** Rzeźba przedstawiająca św. Arnulfa z Metz w kościele Saint-Arnould w Plaine we Francji © Ralph Hammann (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:Plaine StArnould 18.JPG

s. **157** Posąg św. Brauliona z Saragossy w bazylice katedralnej Nuestra Señora del Pilar w Saragossie, w Hiszpanii © Ecelan (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:Zaragoza - El Pilar - San Braulio.jpg

s. **158** Święty Serwulus, ilustracja z książki *Żywoty Świętych Pańskich na wszystkie dnie roku*, autor nieznany, 1910 (g.)

Ilustracja z rękopisu *Moraliiów* w Bambergu, XI wiek

s. **159** Ikona przedstawiająca *Drabinię do rajy* z klasztoru św. Katarzyny na Synaju, w Egipcie XII wiek (l.)

Święty Jan Klimak, autor nieznany, 1554 (p.)

s. **160** Pomnik św. Marcina Papieża w kościele Santa Maria della Consolazione w Todi we Włoszech © Daniel Aldrighetti (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:S. Martino Papa.JPG

s. **161** *Święta Gertuda*, Miguel Cabrera, 1763 (g.)

Posąg św. Gertrudy z Nijvel w kolegiacie Sainte-Gertrude de Nivelles w Nivelles w Belgii, XVI wiek (d.) © Jean-Pol GRANDMONT (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:O Gertrude de Nivelles - JPG.jpg

s. **162** Strona z księgi *Bedy Życie św. Kutbera* (g.)

Rzeźba *Podróż* przedstawiająca trumnę św. Kutbera z Lindisfarne prowadzoną przez sześciu mnichów do Durham, Fenwick Lawson, 2008 (d.)

s. **163** Święty Niniva na litografii, około 1804-1811 (d.) © Wellcome Library, London, Wellcome Images (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:Nineveh. Coloured engraving, ca. 1804-1811. Wellcome L0047678.jpg

Święty Niniva na ilustracji w *Kronice norymberskiej*, ilustracje Michała Wolgemuta, tekst Hartmanna Schedla, 1493 (g.)

s. **164** Ilustracja przedstawiającą św. Huberta w *Barbavara Book of Hours*, około 1440 *Ekshumacja św. Huberta*, Rogier van der Weyden, koniec lat 30. XV wieku

s. **165** Ikona Papieża Grzegorza II, Śląska Szkoła Ikonograficzna, 2012 © Śląska Szkoła Ikonograficzna (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:Sigregorynllpoppe.jpg

s. **166** *Święty Będa*, Bartolomé Román, pierwsza połowa XVII wieku

s. **167** Witraż przedstawiający św. Bonifacego Winfrida w kościele Immaculate Conception w Port Clinton w Stanach Zjednoczonych (g.) © Nheyob (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:Immaculate Conception Catholic Church (Port Clinton, Ohio) - stained glass, St. Boniface.JPG

Święty Bonifacy, litografia, H. Kipp © Wellcome Library, London, Wellcome Images (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:Saint Boniface. Engraving by H. Kipp after K. Clasen. Wellcome V0031743.jpg

s. **168** Święty Jan Damaśceński, litografia w „Life Journal”, Francesco Bartolozzi, 1762 (g.)

Św. Jan Damaśceński i św. Kosma, miniatura z *Menologium Świętego Bazylego*, autor nieznany, XI wiek (d.)

s. **169** Panorama Salzburga, Johann Michael Sattler, 1825-1829 (g.)

Rzeźba św. Wergiliusza z Salzburga w opactwie w Seckau, w Austrii, Heiliger Virgil, 1517 (d.) © Dnalor 01 (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:Basilika Seckau, Kreuzaltar, Heiliger Virgil.jpg

s. **170** *Koronacja Karola Wielkiego*, Rafael Santi, 1514-1515 (d.)

Koronacja Karola Wielkiego, Claudius Jacquand, połowa XIX wieku

s. **171** Rękopis *De laude crucis*, wizerunek cesarza Ludwika I wykonany w Fuldzie, około 840 (g.)

Pomnik św. Hrabana Maura w Winkle, w Niemczech, 1906 (d.) © Oliver Abels (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:Winkel Hauptstraße 52 Denkmal Rhabanus Maurus (3 ED 2015).JPG

s. **172** Relikwiarz św. Eldrada z Navales, IX wiek (d.) © James Steakley (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:Lombard reliquary casket of Saint Eldrade from Navales, Italy.jpg

Kaplica św. Eldrada w Navales, we Włoszech (g.) © Propix | Dreamstime

s. **173** Katedra La Mezquita w Kordobie, w Hiszpanii © Artur Bogacki | Dreamstime

s. **174** *Święty Oskar głosiący chrześcijaństwo*, Georg Pauli, początek XX wieku (d.)

Święty Oskar, Hans Bornemann, 1457

s. **175** Święty Mikolaj | Wielki Papież, ilustracja z książki *The Lives and Times of the Popes*, Artaud de Montor, Alexis François, 1772-1849 (g.)

Focjusz chrzcący króla Bulgarów, autor nieznany, XVI wiek (d.)

s. **176** Cyryl i Metody, miniatura z *Menologium Świętego Bazylego*, autor nieznany, XI wiek (g.)

Pomnik Cyryla i Metodego w Salonikach (d.)

s. **177** Święty Gerald z Aurillac, witraż w kościele Saint-Géraud w Aurillac we Francji © Père Igor (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:Aurillac église Saint-Géraud vitrail (1).jpg

s. **178** Święta Matylda, witraż w kościele Notre-Dame de l'Assomption w Trélliss, we Francji © Père Igor (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:Tréllissac église vitrail choeur NO (7).JPG

s. **179** Obraz przedstawiający św. Wacława w kościele Krzyża Świętego w Görlitz, w Niemczech, Adolf Zimmemann, 1852 (d.)

Święty Wacław, malowidło na budynku kina w Strážku, w Czechach (g.) © Matěj Batha (CC BY-SA-3.0) [wikipedia.org].../File:Strážek 396.JPG

s. **180** Otto III przyjmuje św. Nila, Antonio Capellini, 1756-1762

s. **181** *Alegoria zakonu kamedułów*, El Greco, 1599-1600 (g.)

Święty Romuald, Johann Carl Loth, 1850

s. **182** *Chrzest Vajka*, Gyula Benczúr, 1874

Męczeństwo św. Wojciecha, Michael Willmann, XVII/XVIII wiek

s. **183** *Śmierć Benedykta, Jana, Mateusza, Zławia i Krystyna, pierwszych męczenników Polski*, obraz z kościoła Kamedułów w Bielszowie, w Polsce

s. **184** Pomnik św. Kolomana w Mödling, w Austrii (d.) © Karl Gruber (CC BY-SA-3.0) [wikipedia.org].../File:Mödling 8638.jpg

Kościół św. Kolemana w Kobenz, w Austrii (g.) © Robert Guschelbauer (CC BY-SA-3.0) [wikipedia.org].../File:Kirche Raßnitz - panoramio.jpg

s. **185** Święty Włodzimierz na pomniku *Tysiąclecie Rosji* w Wielkim Nowogrodzie, w Rosji © Dap Berrep (CC BY-SA-3.0) [wikipedia.org].../File:1000 Vladimir 2.jpg

Książę Włodzimierz wybiera religię, Johann Leberecht Eggink, 1822 (g.)

s. **186** Kościół bł. Radzima Gaudentego w Gnieźnie (d.) © Lukasz19930915 (CC BY-SA-3.0) [wikipedia.org].../File:ChurchRadzym.JPG

Pomnik bł. Radzima i św. Wojciecha w Libicach nad Cidlinou, w Czechach (g.) © Ondřej Kořínek (CC BY-SA-4.0) [wikipedia.org].../File:Slavnkuvská Libice.JPG1

s. **187** Św. Herybert i św. Otto III na witrażu w kościele St. Heribert w Kreuzau w Niemczech (g.) © Reinhardhauck (CC BY-SA-4.0) [wikipedia.org].../File:Kreuzau St. Heribert5736 (detail1).jpg

Posąg św. Heryberta z Kolonii, Friedrich Lindenthal, 1990 (d.) © Raimond Spekking (CC BY-SA-4.0) [wikipedia.org].../File:Rathausurm Köln - Heribert (detail).jpg

s. **188** Sanktuarium św. Brunona Bonifacego w Bartoszycach, w Polsce © Lech Darski (CC BY-SA-4.0) [wikipedia.org].../File:Bartoszyce. Sanktuarium św. Brunona Bonifacego z Kwerfurtu - panoramio.jpg

s. **189** Święty Borys, autor nieznany, 1301-1325 (d.)

Szceny z życia św. Borysa i św. Gleba, autor nieznany, przed 1925 (g.)

s. **190** Św. Kunegunda i Henryk II z katedrą z Bambergu, miniatura w *Mszale z Bambergu*, 1507

s. **191** Figura Św. Andrzeja Sworoda w Nitrze, na Słowacji © Jan Mehlich (CC BY-SA-3.0) [wikipedia.org].../File:Nitra - Sv Andrej Svorado 01.JPG

s. **192** Święta Emma z Gurk, witraż w kaplicy Fatimskiej w Lange, w Austrii © Reinhard Müller (CC BY-SA-4.0) [wikipedia.org].../File:Neue Fatimakapelle (Langen bei Bregenz) Seitenfenster links hinten.jpg

s. **193** *Śmierć św. Olafa II w bitwie pod Stiklestad*, Peter Nicolai Arbo, 1859 (d.)

Święty Olaf II, autor nieznany, około 1300 (g.)

s. **194** Święty Jan Gwalbert, sanktuarium Matki Bożej Nieustającej Pomocy, we Włoszech (g.) © Syrio (CC BY-SA-4.0) [wikipedia.org].../File:Madonna dell'Aiuto - Segonzano - San Giovanni Gualberto.JPG

Święty Jan Gwalberti mordera jego brata przed krzyżem, Alessandro Pieroni, XVI wiek (d.)

s. **195** Święty Bernard, Johann Peter Lamy, 1830 (g.)

Święty Bernard z Menthon błogosławi Rolanda Viota, 1607 (d.)

s. **196** Posąg Leon IX, Weibnauer Passionale, 1170-1200 (g.)

Święty Leon IX, rzeźba z kościoła w Eguisheim, we Francji (d.) © Ralph Hammann (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:Eguisheim Steleon16.JPG

s. **197** *Szceny z życia króla Edwarda. Bitwa pod Stamford Bridge*, Matthew Paris, XIII wiek

s. **198** *Święty Piotr Chryzolog*, św. Romuald i św. Piotr Damian w katedrze w Rawennie we Włoszech © José Luis Bernardes Ribeiro (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:Saints Peter Chrysolog, Romuald and Peter Damian by Giuseppe Milani - Duomo - Ravenna 2016.jpg

s. **199** Święty Ariald, obraz w kościele San Calimero w Mediolanie, we Włoszech, autor nieznany

s. **200** Bl. Herman *Kaleka wśród uczniów*, sgraffito na budynku szkoły w Veringenstadt w Niemczech, Sigmaringer Günther Dietrich, 1952 © Th. Fink Veringen (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:Veringenstadt Hermanus Contractus.jpg

s. **201** Henryk VII u bram Kanossy, Eduard Schwöiser, około 1862

s. **202** *Święty Stanisław*, Stanisław Samostrelnik, 1530-1535

s. **203** *Święta Kasylda*, Francisco de Zurbarán 1630-1635

s. **204** Spotkanie św. Bruna z Rogeroem i Sycylijskim, Vincenzo Carducci, XVII/XVII wiek (d.) *Wizje św. Bruna*, Rutilio di Lorenzo Manetti, XVII/XVII wiek (g.)

s. **205** Posąg św. Anzelma w katedrze w Canterbury w Wielkiej Brytanii (d.) © Ealdgyth (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:Anselmstatuecanterburycathedraloutside.jpg

s. **206** Św. Bruno u stóp papieża Urbana II, Eustache Le Sueur, 1645-1648

Papież Urban II w Cluny, miniatura średnio-wieczna

s. **207** Święty Otton z Bambergu, rzeźba z opactwa Michaelsberg w Bambergu, w Niemczech (d.) © Mattana (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:Bamberg, Kloster Michelsberg, Interior, Tomb 011.JPG

Pomnik św. Ottona przed kościołem św. Ottona w Bambergu, w Niemczech (g.) © Andreas Praefcke (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:Bamberg St Otto 07.jpg

s. **208** *Cud w studni*, Alonso Cano, 1638-1640 (g.)

Święty Izydor Oracz, obraz w kościele św. Mikołaja w Preitenegg, w Austrii (d.) © Johann Jaritz (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:Preitenegg Pfarrkirche hl. Nikolaus Leinwandbild Heiliger Isidorus 23102010 175.jpg

s. **209** *Święty Adjutor sam zdobywa mur obronny Antiochii*, Gustave Doré, druga połowa XIX wieku (g.)

Bitwa w Mersburgu, Gustave Doré, 1883

s. **210** *Święty Norbert otrzymuje biskupstwo*, autor nieznany, około 1883 (d.)

Święty Norbert na malowidle z kościoła Weißenau, w Niemczech (g.)

s. **211** Wizja św. Bernarda, Filippo Lippi, 1486

s. **212** Święty Malachiasz, witraż w kościele Immaculate Conception w Sligo, w Irlandii, Lucien-Leopold Lobin, XIX wiek © Andreas F. Borchert (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:Sligo Cathedral of the Immaculate Conception Ambulatory Window 07 Malachy 2013 09 14.jpg

s. **213** *Święty Henryk zabity przez Lalli*, Albert Gustaf Aristides Edelfelt, 1877

s. **214** Święta Hildegarda, witraż w kościele Sainte-Foy w Sélestat, we Francji (g.) © Ralph Hammann (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:Sélestat SteFoy94.jpg

Święta Hildegarda, rzeźba w kościele św. Hildegardy w Eibingen, w Niemczech (d.) © Haffitt (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:St.Hildegard Eibingen Hildegardfigur Pectorale.JPG

s. **215** *Portret Bogumila*, Stanisław Samostrelnik, 1531-1535 (g.)

Kościół Trójcy Świętej w Dobrowie, w Polsce (d.) © Kolanin (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:Dobrow - kościół Trójcy Świętej.jpg

s. **216** Kompleks sakralny w Pizie, we Włoszech (d.) © Rostislav Glnsky | Dreamstime *Narodzenie Dziewicy*, panel centralnych drzwi katedry Matki Bożej Wniebowstąpienia w Pizie, we Włoszech (g.) © Zatletic | Dreamstime

s. **217** Święty Tomasz, miniatura w *Book of Hours*, około 1390

s. **218** *Koronacja św. Rozalii z Palermo*, Caspar de Crayer, 1601-1650 (g.)

Święta Rozalia ratuje Palermo przed zarazą, Anthon van Dyck, 1624 (d.)

s. **219** *Święty Joachim z Fiore w swoim gabinecie*, 1516 (g.)

Kopia rysunku Joachima z Fiore, autor nieznany, 1589 (d.)

s. **220** Miecz św. Galgano Gudottoiego w klasztorze w San Galgano, we Woszech (g.) © Antonella865 | Dreamstime

Pustelnia św. Galagano w klasztorze w San Galgano, we Woszech (d.), © Antonella865 | Dreamstime

s. **221** Katedra Santa Maria Assunta w Cremonie © Jozef Sedmak | Dreamstime

s. **222** *Spotkanie św. Jana z Maty i św. Feliksa z Valois*, Vicente Carducho, XVII/XVII wiek (g.)

Pierwsza msza święta Jana Maty, Vicente Carducho, XVII/XVII wiek (d.)

s. **223** *Mnich pielgrzym Wincenty Kadlubek*, Aleksander Lesser, połowa XIX wieku (g.)

Pomnik Wincentego Kadlubka w Sandomierzu (d.) © Kroton (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:PL-SK Sandomierz, pomnik Wincentego Kadlubka 2016-08-18-18-20-55-002.jpg

s. **224** Święta Krystyna Przedziwna, malowidło w kościele (g.) © PatrickLopez (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:St Christina the Astonishing church photo.jpg

Święta Krystyna na karcie modlitewnej, 1892 (d.) © PatrickLopez (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File: File:St Christina the Astonishing 1892 Prayer Card - with Bishop's Statement front.jpg

s. **225** *Święty Dominik Guzmán*, Giovanni Bellini, 1515 (g.)

Święty Dominik pogrążony w modlitwie, El Greco, 1600-1610 (d.)

s. **226** *Papież Grzegorz IX zatwierdza dekrety przekazane mu przez św. Rajmundą z Penafortu*, Giulio Romano, 1510-1511 (g.)

Altarz Rajmunda z Penafortu w kościele św. Anastazji w Weronie, we Włoszech (d.) © Didier Descouens (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:Santa Anastasia (Verona) -Altare di San Raimondo di Peñafort.jpg

s. **227** Sarkofag Czesława Odrowąża, kościół św. Wojciecha we Wrocławiu © Quodvultdeus (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:Czesław odrowaz sarkofag.jpg

s. **228** Rodzina Św. Jadwigi z *Legendy świętej Jadwigi*, XIV wiek (l.)

Święta Jadwiga czczona przez księcia Ludwika i jego żonę Agnès, miniatura z manuskryptu, 1353 (p.)

s. **229** *Śmierć św. Franciszka z Asyżu*, autor nieznany, koniec XVI wieku (g.)

Święty Franciszek na pustyni, Giovanni Bellini, około 1480 (d.)

s. **230** Święty Jacek spacerujący po wodzie, Leandro Bassano, XVI/XVII wiek

s. **231** Święta Joanna z Cornillon © Rustablejan (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:Juliana Van Cornillon 2014-02-04 15-56.jpg

s. **232** *Święta Klara z Eucharystią odpędza niewiernych*, Isidoro Arredondo, 1693

s. **233** *Dzieciństwo Jezus objawiające się św. Antoniemu*, Antonio del Castillo y Saavedra, 1650-1655

s. **234** *Madonna z Dzieciątkiem i św. Piotrem*, Lorenzo Lotto, 1503

s. **235** Błogosławiona Bronisława, ilustracja z książki *Żywoty Świętych Pańskich na wszystkie dnie roku*, 1910 (g.)

Kościół św. Jacka w Legnicy (d.) © Marcin Szala (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:Legnica - kościół św. Jacka w nocy.jpg

s. **236** *Męczeństwo św. Rajmunda*, Vincenzo Carducci, koniec XVI wieku (g.)

Figura św. Rajmunda Nonnata, Juan de Mesa, 1626-1627 (d.)

s. **237** Figura św. Alberta Wielkiego ma fasadzie kościoła Dominikanów w Wiedniu, w Austrii © Zatletic | Dreamstime

s. **238** *Madonna z Dzieciątkiem ze świętymi Elżbietą Węgierską, Katarzyną Aleksandryjską, Piotrem i Janem Ewangelistą w otoczeniu aniołów*, Piero di Cosimo, przed 1493 (g.)

Święta Elżbieta Węgierska, Francisco de Zurbarán, 1635-1640 (d.)

s. **239** *Niccolò i Matteo Polo przekazują papieżowi Grzegorzowi XI listy od Kubilaj-chana w 1271 r.*, autor nieznany, XV w.

Grobowiec bł. Grzegorza X Papieża w katedrze w Arezzo © Andrewrabbott (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:Tomb of Pope Gregory X in Arezzo Cathedral.jpg

s. **240** Fresk z wizerunkiem św. Celestyna V Papieża na zamku w Casaluçe (Włochy), Niccolò di Tommaso, XIV w.

Ciało św. Celestyna V Papieża w bazylice Matki Bożej w Collemaggio (Włochy) © Ruggero Rofilippo (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:Papa Celestino V 01.jpg

s. **241** *Śmierć Ludwika IX Świętego*, Szkoła Fancusa, XIX w.

Ludwik IX Święty, król Francji, El Greco, ok. 1615-1630

s. **242** *Św. Bonawentura*, Peter Paul Rubens, ok. 1620

s. **243** *Św. Zyta*, Arnould de Vuez, 1696

Św. Zyta zmieniająca wodę w wino, Isabella Piccini, 1688

s. **244** *Św. Pius V*, św. Tomasz z Akwinu i św. Piotr z Werony, Sebastiano Ricci, ok. 1732-1733

Św. Tomasz z Akwinu, patron Uniwersytetu w Cuzco, Szkoła Cuzco, między 1690 a 1695

s. **245** Święta Humilias z Faenzy, portret, Malwina Gómiśiewicz (g.)

Błysk błogosławionej pokoy, Pietro Lorenzetti, ok. 1340

s. **246** *Św. Jakub Większy Apostoł uwalnia magika Hermogenesa*, Fra Angelico, ok. 1426-1429

Św. Jakub Większy Apostoł i magik Hermogenes, uczeń Hieronima Boscha, między 1550 a 1575

s. **247** Mural z wizerunkiem bł. Rajmunda Llulla, Toni Espinar, Passeig de la Batà de Muro (Hiszpania) © Francisco Fort (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:Murals Espinar - Batà, Muro d'Alcoi (7).jpg

Żywot bł. Rajmunda Llulla, manuskrypt, Thomas Le Myésier, XIV w.

s. **248** Posąg św. Róży z Viterbo w kościele Miśsierdzia w Bradze (Portugalia) © Joselgon (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:Misericordia (14).JPG

s. **249** *Św. Kinga*, Jan Matejko, 1892 © Piotrus (CC BY-SA 3.0) [wikipedia.org].../File:Wieliczka kopalnia soli 027.JPG

s. **250** Grobowiec bł. Benedykta XI Papieża w kościele św. Dominika w Perugii, Lorenzo Maitani, ok. 1305 © Saiklo (CC BY 3.0) [wikipedia.org].../File:Lorenzo maitani (attr), monumento di benedetto XI, 1305 circa, 01.jpg

s. **251** Portret św. Malgorzaty Węgierskiej, Festy Masa, XX w.

Altarz z poświęceniem św. Malgorzaty Węgierskiej w kaplicy Notre-Dame du Kreisker w Saint-Pol-de-Léon (Francja) © Kergourlay (CC BY-SA 4.0) [wikipedia.org].../File:Retable de la Visitation chapelle Notre-Dame du Kreisker 05.jpg

s. **252** Relikwiarz bł. Jolanty w kościele Wniebowzięcia NMP i św. Antoniego w Gnieźnie © Romuald Wroblewski (CC-BY-3.0) | [wikipedia.org/.../File:Gniezno bl.Jolanta relikwiarz.jpg](#)
Bl. Jolanta, rycina z książki Karola Ferdynanda Ney, 1843

s. **253** *Św. Mikołaj z Tolentino*, Juan Pantoja de la Cruz, 1601

s. **254** *Św. Małgorzata z Kortony*, grawerunek, Iconographic Collections © Wellcome Library, London (CC-BY 4.0) | [wikipedia.org/.../File:Saint Margaret of Cortona. Line engraving. Wellcome V0032588.jpg](#)
 Witraże z wizerunkami św. Mikołaja z Tolentino i św. Małgorzaty z Kortony w kościele Wniebowstąpienia w Wexford (Irlandia) © Andreas F. Borchert (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedia.org/.../File:Wexford Church of the Assumption North Aisle Window of Sts Nicholas and Margaret 2010 09 29.jpg](#)

s. **255** Panorama Foligno (Włochy) © Milla74 | [Dreamstime.com](#)

s. **256** *Św. Gertruda na kolorowej litografii*, Iconographic Collections © Wellcome Library, London (CC-BY 4.0) | [wikipedia.org/.../File:Św.Gertruda. Colour lithograph. Wellcome V0032158.jpg](#)
Ekstaza św. Gertrudy, Pietro Liberi, XVII w.

s. **257** Posąg bł. Jana Duns Szkota, Malta © BrandyMay (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedia.org/.../File:Niche of Johannes Duns Scotus.jpg](#)

s. **258** *Św. Agnieszka z Montepulciano w otzartu głównym kościoła Dominikanów w Friesach* (Austria)

s. **259** Portret św. Elżbiety Portugalskiej, autor nieznany, XVII w.
Św. Elżbieta Portugalska rozdająca jałmużnę ubogim, malarz z otoczenia Francesca Pittoniego, XVII w.

s. **260** Katedra św. Mikołaja w Noto na Sycylii (Włochy) © Lenise Calleja | [Dreamstime.com](#)

s. **261** Obraz z wizerunkiem bł. Henryka Suzo, autor nieznany, 1601
 Posąg bł. Henryka Suza w kościele św. Michała (Wengengkirche) w Ulm (Niemcy) © Richard Mayer (CC-BY 3.0) | [wikipedia.org/.../File:Heinrich Seuse 1295–1366 – panoramio.jpg](#)

s. **262** Popsiercie św. Andrzeja Corsiniego w kościele w Santa Lucia alla Castellina (Włochy) © Saiko (CC-BY 3.0) | [wikipedia.org/.../File:Santa Lucia alla castellina, cappella di s. andrea corsini, 1800–10 ca. 03.JPG](#)
Św. Andrzej Corsini, Guido Reni, 1639

s. **263** Fresk pod kopułą kościoła klasztornego św. Alto i św. Brygidy Szwedzkiej w Altomünster (Niemcy) © Gfrehalter (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedia.org/.../File:Altomünster St. Alto und St. Brigitta Kuppelfresko 443.jpg](#)
 Malowidło w kościele parafialnym św. Brygidy Szwedzkiej w Gnadenberg (Niemcy) © DALIBRI (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedia.org/.../File:St.Birgitta – Gnadenberg 039.JPG](#)

s. **264** *Papież Urban V*, Simone dei Crociffissi, ok. 1375 © Saiko (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedia.org/.../File:Simone dei crociffissi, urbano V, 1375 ca., forse dalla cattedrale di s. pietro 01.jpg](#)

s. **265** Klasztor Benedyktynów Vallombrosie, w Toskanii (Włochy) © Cellai Stefano | [Dreamstime.com](#)

s. **266** *Żywot św. Sergiusza z Radoneża*, autor nieznany, XVII w.
Wizja młodego Bartłomieja (na podstawie historii św. Sergiusza z Radoneża), Michail Niestierow, 1889–1890

s. **267** Bł. Jakub Strzemie (posąg i portret) w sanktuarium Matki Bożej Rychwaldzkiej w Rychwaldzie © Dawid Skalec (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedia.org/.../File:Sanktuarium Matki Bożej Rychwaldzkiej w Rychwaldzie 13.jpg](#)
Bł. Jakub Strzemie, obraz w kościele w Kalwarii Padawskiej, autor nieznany, XVIII w. © Maciej Szczepańczyk (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedia.org/.../File:Jakub Strzemie \(Jakub Strepa\).JPG](#)

s. **268** *Chrystus na krzyżu ze św. Katarzyną ze Sieny, św. Dominikiem i aniołem*, Anthony van Dyck, przed 1629
Św. Katarzyna ze Sieny, Carlo Dolci, ok. 1665–1670

s. **269** *Święty Jan Nepomucen*, Jose Campeche, ok. 1798
 Posąg św. Jana Nepomucena na moście gotyckim w Kłodzku © Jacek Halicki (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedia.org/.../File:2014 Kłodzko, most, św. Jan Nepomucen 02.JPG](#)

s. **270** *Święty Wincenty Ferreri*us, Joan Macip, ok. 1540–1545

s. **271** Portret św. Jadwigi Andegawskiej, Jan Tricuis, 1677

s. **272** Kościół św. Wawrzyńca w Rotterdamie © Leonid Andronov | [Dreamstime.com](#)

s. **273** *Święty Bernardyn ze Sieny*, Jacopo Bellini, ok. 1450–1455
Madonna na tronie z Dzieciątkiem wśród świętych: Anny, Joachima, Ludwika z Tuluzy, Antoniego z Padwy, Franciszka i Bernardyna ze Sieny, Alvise Vivarini, 1480

s. **274** *Święta Rita*, Nicolas Poussin, połowa lat 30. XVII w.
 Posąg św. Rity w muzeum sztuki w mieście Salvador (Brazylia), autor nieznany, XVIII w. © Saiko (CC-BY 3.0) | [wikipedia.org/.../File:Artista anonimo, santa rita da cascia, xviii sec..JPG](#)

s. **275** *Święta Koleta Boylet*, fragment obrazu *Master of Lourinhã*, ok. 1520 © RickMorais (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedia.org/.../File:Santa Clara e Santa Coleta \(c. 1520\) – Mestre da Lourinhã \(MMAA, Inv. 1823 Pint\).png](#)

s. **276** Posąg św. Franciszki Rzymiański, Theodor Schnell młodszy, 1899

s. **277** Święty Jan Kapistran podczas Bitwy pod Belgradem w 1456 r., Otto Bitschnau OSB, przed 1883

s. **278** *Fra Angelico nawiedzony przez anioły*, Paul-Hippolyte Flandrin, 1896

s. **279** Posąg św. Jana Kantego w Collegium Maius w Krakowie © S. Woźniak (CC-BY-SA 2.0) | [wikipedia.org/.../File:St. Jan Kanty statue in Collegium Maius Krakow.jpg](#)
 Witraż św. Jana Kantego w archikatedrze św. Jana Chrzciciela we Wrocławiu © Aw58 (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedia.org/.../File:Witraż św. Jana Kantego w archikatedrze św. Jana Chrzciciela we Wrocławiu.jpg](#)

s. **280** Obraz przedstawiający świętych (od lewej): Józefa, Sebastiana i Rocha (z psem) w kościele w Vaugines (Francja), XVI w. © Yelkroykayda (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedia.org/.../File:Saint Roch Vaugines.jpg](#)
 Obraz przedstawiający św. Rocha, Iconographic Collections © Wellcome Library, London (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedia.org/.../File:St.Roch. Oil painting. Wellcome V0017325.jpg](#)

s. **281** *Święty Dydak z Alkali*, Francisco de Zurbarán, 1651–1653
Objawienie św. Dydaka z Alkali nad grobem, Annibale Carracci, 1605–1606

s. **282** *Joanna Darc*, Léon-François Bénouville, przed 1859 © Wuuyouyan (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedia.org/.../File:Jeanne darc benouville musee de rouen.jpg](#)
Joanna z Orléanu podczas bitwy, August Gustav Lasinsky, 1852

s. **283** Cialo św. Katarzyny z Bolonii w kościele Bożego Ciała w Bolonii
Święta Katarzyna z Bolonii, grawerunek, F. Spagnoli, Iconographic Collections © Wellcome Library, London (CC-BY 4.0) | [wikipedia.org/.../File:Saint Catherine of Bologna. Line engraving by F. Spagnoli. Wellcome V0031847.jpg](#)

s. **284** *Bohdan Chmielnicki z Turaj-Bejem pod Lwowem*, Jan Matejko, 1885
 Pustelnia św. Jana z Dukli we wsi Trzciana © Yarl (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedia.org/.../File:Trzciana – John of Dukla hermitage 12.jpg](#)

s. **285** Posąg św. Franciszka z Paoli w Bormes-les-Mimosas (Francja) © Richard Gertis (CC-BY-SA 2.5) | [wikipedia.org/.../File:Bormes frdepaula.jpg](#)

s. **286** *Pastor prosi św. Mikołaja z Flie*, aby medlował między zwaśnionymi kantonami i prowincjami Szwajcarii, Diebold Schilling, 1481
 Witraż z wizerunkiem św. Mikołaja z Flüe w nowej kaplicy fatimskiej w Gregencji (Austria) © Reinhard Müller (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedia.org/.../File:Neue Fatimakapelle \(Langen bei Brezeng\) Seitenfenster rechts hinten.jpg](#)

s. **287** Wnętrze kościoła Bożego Ciała na Kazimierzu w Krakowie © Zygmut Put (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedia.org/.../File:Corpus Christi Church \(interior\), 26 Bozego Ciala str, Kazimierz, Krakow, Poland.jpg](#)
 Wnętrze kościoła Bożego Ciała na Kazimierzu w Krakowie; widok z chóru
 Kościół Bożego Ciała na Kazimierzu w Krakowie © Mateusz Giełczyński (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedia.org/.../File:Kościół Bożego Ciała z dolu II.JPG](#)

s. **288** Kościół św. Szymona w Lipnicy Murowanej © Lollencja (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedia.org/.../File:Kościół pw. św. Szymona w Lipnicy Murowanej 02.jpg](#)
 Wnętrze kościoła św. Szymona w Lipnicy Murowanej © Marcin Kuna (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedia.org/.../File:Lipnica kosciol szymona kolb3448.JPG](#)

s. **289** Scena lewitacji na otzartu bł. Władysława z Gielniowa w kościele Bernardynów na Strodmiu w Krakowie

s. **290** Mauzoleum św. Katarzyny z Genui © Saiko (CC-BY 3.0) | [wikipedia.org/.../File:Mausoleo di s. caterina da genova di francesco schiaffino, 1737–38, 02.JPG](#)

s. **291** Wnętrze kościoła Wniebowzięcia NMP w Soncino (Włochy) © Claudio Giovanni Colombo | [Dreamstime.com](#)
 Kościół Wniebowzięcia NMP w Soncino (Włochy) © Halpand | [Dreamstime.com](#)

s. **292** *Apoteoza św. Kazimierza Królewicza*, autor nieznany, XVIII w.
 Kaplica św. Kazimierza w Katedrze Wileńskiej © Jerzy Strzelecki (CC-BY 3.0) | [wikipedia.org/.../File:Chapel of St. Casimir in Vilnius Cathedral00 \(js\).jpg](#)

s. **293** Witraż z wizerunkiem św. Anieli Merici w kościele w Fanlac (Francja), Louis-Victor Gesta © Père Igor (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedia.org/.../File:Fanlac église vitrail HLV Gesta.JPG](#)

s. **294** Posąg św. Juana Diega Cuauhhtlatzina w bazylice Matki Bożej w Zapopan (Meksyk) © Nheyob (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedia.org/.../File:Basilica de Nuestra Señora de Zapopan \(Jalisco, Mexico\) – statue, St. Juan Diego.jpg](#)

s. **295** *Święty Tomasz Morusz*, Hans Holbein, 1527

s. **296** *Święty Kajetan z Thieny*, Giovanni Battista Tiepolo, między 1710 a 1736
Chwała św. Kajetana z Thieny, M.I. S., szkoła austriacka, XVIII w.

s. **297** *Święty Tomasz z Villanuevy rozdzaje ubrania zbłądzonym chłopcom*, Bartolomé Esteban Murillo, ok. 1667
 Posąg św. Tomasa z Villanuevy w bazylice Sant’Agostino w Rzymie (Włochy) © Slánbár (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedia.org/.../File:Śant’Agostino \(Roma\) – San Tommaso da Villanova, Melchiorre Caffà.jpg](#)

s. **298** *Święty Ignacy Loyola*, Peter Paul Rubens, 1610–1612

s. **299** Posąg św. Jana Bożego w Rzymie (Włochy) © Ben Skála, Benfoto (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedia.org/.../File:Benfoto-Roma2013-301.jpg](#)
 Obraz przedstawiający św. Jana Bożego w kościele św. Katarzyny w Waidhofen an der Ybbs (Austria) © BSonne (CC-BY 4.0) | [wikipedia.org/.../File:Waidhofen Ybbs Bürger-spitalkirche05.jpg](#)

s. **300** Obraz przedstawiający świętych Różę z Limy i Piusa V Papieża w kościele św. Anasztyza w Weronie (Włochy), Giovanni Ceffi © José Luiz Bernardes Ribeiro (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedia.org/.../File:Rose of Lima and Pope Pius V by Giovanni Ceffi – Mazoleni Altar – Sant’Anastasia – Verona 2016.jpg](#)

s. **301** Posąg św. Franciszka Ksawerego w kościele św. Jana Chrzciciela w Friedrichshafen (Niemcy) © Andreas Praefcke (CC-BY 3.0) | [wikipedia.org/.../File:FN Ailingen Pfarrkirche Statue Franz Xavier.jpg](#)

s. **302** *Objawienie św. Franciszka Borgiasza*, Pietro della Vecchia, XVII w.
Karol V Habsburg przyjmuje św. Franciszka Borgiasza w klasztorze w Yuste, Joaquín María Herrer y Rodríguez, 1862

s. **303** *Pierwszy cud św. Teresy z Avili; zmartwychwstanie jej siostrzeńca Don Gonzalo Ovalle*, Luis de Madrazo, 1855

s. **304** *Matka Boża objawiająca się św. Filipowi Neri*, Sebastiano Conca, 1740

s. **305** *Święty Piotr Kanizjusz*, autor nieznany, 1699
 Posąg św. Piotra Kanizjusza w kościele św. Tomasa w Tux (Austria) © Haefel (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedia.org/.../File:Tux-Vorderlannersbach – Pfarrkirche hl.Thomas – Detail1.jpg](#)

s. **306** *Święty Andrzej Avellino*, Anton Maria Garbi, XVI w., kościół Santa Maria sopra Minerva w Asyżu © José Luiz Bernardes Ribeiro (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedia.org/.../File:Minerva w Asyżu w Avellino by Anton Maria Garbi \(16th-century\) – Santa Maria sopra Minerva – Assisi 2016.jpg](#)

s. **307** *Apoteoza św. Andrzeja Avellino*, fresk w kościele św. Antoniego Wielkiego w Mediolanie (Włochy), Ercole Procaccini Starszy

s. **307** Posagi Matki Bożej Różancowej i św. Katarzyny Ricci w kościele Bractwa Różańcowego w Montesola (Włochy)
 Cud św. Katarzyny Ricci, Girolamo Ticciami, 1733–1734, bazylika św. Vincenoz i św. Katarzyny Ricci w Prato (Włochy) © Saiko (CC-BY 3.0) | [wikipedia.org/.../File:Girolamo ticciami, miracolo di s. caterina de’ rici che abbraccia il crocifisso, 1733–34.JPG](#)

s. **308** Portret św. Alfonsa Rodrígueza, rycina z XV w.
 Posąg św. Alfonsa Rodrígueza w kościele jezuitów na Majorce

s. **309** *Wstawiennictwo św. Karola Boromeusza wspierane przez Mariję Dziewicę*, fresk w kościele św. Karola Boromeusza w Wiedniu, Johann Michael Rottmayer, 1714,

s. **310** *Święty Turbjuza de Mogrovejo*, *Arzbiskup Limy*, obraz w Państwowym Muzeum Sztuk Pięknych w Buenos Aires (Argentyna) © MNBAArgentina (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedia.org/.../File:Santo Toribio Alfonso de Mogrovejo, Arzobispo de Lima.jpg](#)
 Posąg św. Turbjuza de Mogrovejo

s. **311** *Męczeństwo św. Edmunda Campiona*, autor nieznany, XVII w., BM de Reims

s. **312** Mural z wizerunkami świętych: Juljani Falconieri, Franciszka Ksawerego oraz Paschalisa Baylóna w kościele parafialnym św. Antoniego w Dayton (Ohio, USA) © Nheyob (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedia.org/.../File:Saint Anthony of Padua Catholic Church \(Dayton, Ohio\) – mural detail, Sts. Juliana Falconieri, Francis Xavier, & Paschal Baylon.JPG](#)

s. **313** Krypta katedry w Acoli Piceno (Włochy) © Davide Romanini | [Dreamstime.com](#)

s. **314** *Najświętsza Maryja Panna z góry Karmel ze św. Teresą i św. Janem od Krzyża*, Juan Rodriguez Juárez, XVII/XVIII w.
 Posąg św. Jana od Krzyża w klasztorze karmelitańskim w Varrville (Austria) © Hardy-akka mate (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedia.org/.../File:Statue of Saint John of the Cross.jpg](#)

s. **315** Witraż z wizerunkami św. Alberta Wielkiego i św. Roberta Bellarmina w kościele św. Antoniego w Dayton (Ohio, USA) © Nheyob (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedia.org/.../File:Saint Anthony of Padua Catholic Church \(Dayton, Ohio\) – stained glass, Sts. Albert the Great & Robert Bellarmine.JPG](#)

s. **316** Witraż z wizerunkiem św. Stanisława Kostki w kaplicy Znalezienia Krzyża w Dillingen (Niemcy), Franz Xaver Zettler, 1911 © Gfrehalter (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedia.org/.../File:Dillingen Kreuzerfindung Fenster 969.JPG](#)

s. **317** *Święty Kamil de Lellis*, nieznany autor z Neapolu, XVIII w. © Giuseppe Guida (CC-BY-SA 2.0) | [wikipedia.org/.../File:San Camillo de Lellis. 087 \(30145349233\).jpg](#)
Święty Kamil de Lellis w szpitalu św. Jacka w Rzymie, rycina, Oscar Dehaes, 1913

s. **318** Pomnik bł. Reginy Protmann w Braniewie © Lestak (Jan Mehlich) (CC-BY-SA 2.5) | [wikipedia.org/.../File:Braniewo – Bl. Regina Protmann.JPG](#)

s. **319** Cericanica mozaika z kościoła św. Wawrzyńca z Brindisi w Faro (Portugalia) © Sergiouna | [Dreamstime.com](#)

Posąg św. Wawrzyńca z Brindisi na elewacji kościoła kapucynów w Rovigo (Włochy) ©

Threecharlie (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedia.org/.../File:San Lorenzo da Brindisi Superiore, Saint Lawrence statue \(Rovigo\).jpg](#)

s. **320** *Męczennicy z Nagasaki*, autor nieznany, XVII wiek

s. **321** Figura św. Marii Magdaleny de’ Pazzi przy Seminarium Arcivescovile we Florencji, we Włoszech © Saiko (CC-BY-3.0) | [wikimedia.org/.../File:Antonio montauti, santa maria Maddalena de’ pazzi, 1726, 03.JPG](#)

s. **322** Święty Alojzy Gonzaga, witraż w kościele św. Grzegorza we Fritzdorfie, w Niemczech (g.) © Reinhardhauke (CC-BY-3.0) | [wikimedia.org/.../File:Fritzdorf \(Wachtberg\) St.Georg377.JPG](#)
Powołanie św. Antoniego, Guercino, około 1650 (d.)

s. **323** Śmierć św. Germany, Raoul de Pibrac, 1910 (g.)
 Święta Germana, rzeźba w kaplicy Notre-Dame-des-Flours w Plouharnel, we Francji (d.) © Llann We² (CC-BY-3.0) | [wikimedia.org/.../File:W1088-Plouharnel NDFleurs NDFleurs SteGermaine 73750.JPG](#)

s. **324** Święta Joanna de Chantal, rzeźba w kościele Saint-Clément w Flottemanville-Bocage (g.) © Xfigpower (CC-BY-3.0) | [wikimedia.org/.../File:Église Saint-Clément de Flottemanville – Statue de sainte Jeanne de Chantal.JPG](#)
 Św. Franciszek Salezy przekazuje św. Joannie de Chantal regułę zakonu wizytek, Noël Hallé, XVIII wiek (d.)

s. **325** Święty Jan Sarkander, figura w kaplicy św. Jana Sarkandra w Omurńcu, w Czechach © Lehotsky (CC-BY-3.0) | [wikimedia.org/.../File:Kaple sv. Jana Sarkandra \(Olomouc\); socha sv. Jana Sarkandra.JPG](#)

s. **326** Święty Jan Oglivie, prezbiter i męczennik, autor nieznany

s. **327** Figura św. Marcina de Porrés w Limie, w Peru © Schönitzer (CC-BY-4.0) | [wikimedia.org/.../File:San Martin de Porres in Lima.JPG](#)

s. **328** Święty Jozefat Kuncewicz, autor nieznany, XIX wiek (g.) © Mykola Swarnyk (CC-BY-3.0) | [wikimedia.org/.../File:St.Josaphat Zbarazh.jpg](#)
 Święty Jozefat Kuncewicz, obraz w bazylice św. Franciszka Ksawerego w Grodnie, na Białorusi (d.) © Fczarnowski (CC-BY-3.0) | [wikimedia.org/.../File:Xavier-francisc cathedral fc10.jpg](#)

s. **329** Święty Piotr Klawer, witraż w kościele św. Marii Magdaleny i św. Andrzeja w Knechtsteden, w Niemczech, 1913 © (CC-BY-3.0) | [wikimedia.org/.../File:Knechtsteden St. Maria Magdalena und St. Andreas Fenster 147.JPG](#)

s. **330** Kaplica św. Michała i katedra św. Elżbiety w Koszycach, na Słowacji (d.) © Milan Gonda | [Dreamstime.com](#)
 Kościół św. Anny w Trnawie, miejsce szczególnego kultu św. Michała Grodzieckiego (g.) © Luboš Repta (CC-BY-4.0) | [wikimedia.org/.../File:Trnava sv Anny 01.jpg](#)

s. **331** Pałac Papieży w Viterbo, we Włoszech © Wolfgang Pehlemann (CC-BY-3.0) | [wikimedia.org/.../File:Viterbo Palast der Päpste 1255–66 Turm Cattedrale di San Lorenzo Duomo di Viterbo Foto Wolfgang Pehlemann DSC00065.jpg](#)

s. **332** *Święta Róża z Limy z Dzieciątkiem Jezus*, autor nieznany, 1680–1700

s. **333** Wizerunek św. Andrzeja Boboli w krypcie katedry św. Kazimierza w Wilnie, na Litwie (d.)
 Kościół św. Andrzeja Boboli w Miliczu, w Polsce (g.) © Netzach (CC-BY-4.0) | [wikimedia.org/.../File:Grace Church in Milicz.JPG](#)

s. **334** Święta Ludwika de Marillac, witraż w zamku w Clichy, we Francji © Gfrehalter © Netzach (CC-BY-4.0) | [wikimedia.org/.../File:Clichy Saint-Vincent-de-Paul63.JPG](#)

s. **335** Święty Jan Berchmans, Boetius Adams Bolswert, 1621

s. **336** Święty Jan Eude, witraż w kościele św. Józefa w San Jose w Stanach Zjednoczonych

s. **337** Kościół św. Józefa z Kupertynu w Copertino, we Włoszech © Danilo Mongiello | [Dreamstime.com](#)

s. **338** *Widok wnętrza Bazyliki Świętego Piotra w Watykanie*, Giovanni Paolo Pannini, 1735

s. **339** Relikwiarz św. Klaudiusza w sanktuarium w Paray-le-Monial, we Francji (d.) © Ryszard Parys | [Dreamstime.com](#)
 Sanktuarium Świętego Klaudiusza de la Colombiere w Paray-le-Monials, we Francji (g.) © Ryszard Parys | [Dreamstime.com](#)

s. **340** Procesja z figurą św. Franciszka de Hieronimo w Grottaglie, we Włoszech (g.) © Giuseppe Capozzi (CC-BY-4.0) | [wikimedia.org/.../File:Festa di San Ciro a Grottaglie \(TA\).jpg](#)
 Wystawa Muzeum Towarzystwa Jezusowego Prowincji Polski Południowej, gdzie przechowywane są relikwie św. Franciszka (d.) © Moranski (CC-BY-4.0) | [wikimedia.org/.../File:Muzeum Jezuitow – fragment ekspozycji.JPG](#)

s. **341** *Święta Małgorzata Maria Alacoque kontemplująca Najświętsze Serce Jezusa*, Corrado Quadri, 1765 (g.)
Jezus ukazujący się św. Małgorzacie Marii Alacoque, Johann Baptist Moroder-Lusenberg, około 1910

s. **342** *Liturgia i gramatyka*, fresk, Gentile da Fabriano © JoJan (CC-BY-4.0) | [wikimedia.org/.../File:PalazzoTrincio12.jpg](#)

s. **343** Jan Chrzciciel de la Salle, witraż w kościele Saint-Honoré d’Eylau w Paryżu, we Francji, Félix Gaudin © Gfrehalter (CC-BY-3.0) | [wikipedia.org/.../File:Paris_Saint-Honor%C3%A9_d%27Eylau907.JPG](#)

s. **344** Kościół Santa Lucia al Monte w Neapolu, we Włoszech, w którym spoczywa św. Jan Józef od Krzyża (d.) © Baku (CC-BY-3.0) | [wikimedia.org/.../File:SanLuciaomonte.jpg](#)
 Wnętrze kościoła Santa Lucia al Monte w Neapolu, we Włoszech (g.) © Baku (CC-BY-3.0) | [wikimedia.org/.../File:Interno_Santa_Lucia_al_Monte_\(Napoli\).JPG](#)

s. **345** Święta Katarzyna Tekakwitha, rzeźba w bazylice św. Franciszka z Asyżu w Santa Fe, w Stanach Zjednoczonych (g.) © Dieterkaupp (CC-BY-4.0) | [wikimedia.org/.../File:Statue_Kateri_Tekakwitha.jpg](#)
 Święta Katarzyna Tekakwitha, witraż w kościele św. Stefana w Chesapeake, w Stanach Zjednoczonych (d.) © Nheyob (CC-BY-4.0) | [wikimedia.org/.../File:Saint_Stephen_Martyr_Roman_Catholic_Church_\(Chesapeake,_Virginia\)_-_stained_glass,_St_Kateri_Tekakwitha.jpg](#)

s. **346** Rzeźba św. Weroniki Giuliani w Mercatello sul Metauro, we Włoszech © Adri08 (CC-BY-4.0) | [wikimedia.org/.../File:Veronica_Giuliani_Mercatello_sul_Metauro.jpg](#)

s. **347** Panorama Saumur © Martin Falbisoner (CC-BY-4.0) | [wikimedia.org/.../File:Panorama_of_Saumur.JPG](#)

s. **348** Kalwaria św. Ludwika Marii Grignon de Montforta w Guynonnières, we Francji (g.) © Llann We² (CC-BY-4.0) | [wikimedia.org/.../File:Guyonniere_CalvaireMeslay_59028.JPG](#)
 Święty Ludwik Maria Grignon de Montfort, figura w Montfort-sur-Meu, we Francji (d.) © Floranne2006 (CC-BY-4.0) | [wikimedia.org/.../File:Saint-Louis-Marie_Grignon.JPG](#)

s. **349** Panorama Porto Maurizio (d.)
Święty Franciszek przekazujący regułę zakonowi franciszkanów, Colantonio, połowa XV wieku (g.) © Saiko (CC-BY-4.0) | [wikipedia.org/.../File:Colantonio_s_ conzodi_consegna_la_regola_1445_ca_02_Q21.JPG](#)

s. **350** Blogostawiony Rafał Chyliński, posąg cmentarz w łagiewnikach, w łodzi (g.) © Mody76 (CC-BY-4.0) | [wikimedia.org/.../File:B%YC5%82_Rafa%C5%82_Chyli%C5%84ski.JPG](#)
 Kościół św. Antoniego Padewskiego w łodzi (d.) © Jacek Bogdan (CC-BY-4.0) | [wikimedia.org/.../File:Saint_Anthony_of_Padua_church_in_%C5%81%C3%B3d%C5%84-C%85%81%giewniki_2017-06-24_1.jpg](#)

s. **351** Święty Paweł od Krzyża, figura w Barangay, na Filipinach (g.)

Bazylika św. Pawła od Krzyża w Rzymie, we Włoszech (d.) © Livioandronico2013 (CC-BY-4.0) | [wikipedii.org/.../File:Basilica_dei_Santi_Giovanni_e_Paolo_-_Interior.jpg](#)

s. 352 Święty Alfons Maria Ligouri, witraż w katedrze św. Alfonsa w Carlow, w Irlandii, Franz Borgias Mayer, XIX/XX wiek © Andreas F. Borchert (CC-BY-4.0) | [wikipedii.org/.../File:Carlow_Cathedral_St_Alphonsus_2009_09_03.jpg](#)

s. 353 Święta Malgorzata d'Youville, portret, Malwina Górniewicz Sanktuarium św. Malgorzaty d'Youville w Varennes, w Kanadzie (d.) © Bernard Gagnon (CC-BY-3.0) | [wikipedii.org/.../File:Sanctuaire_Marquerite_d%27Youville.jpg](#)

s. 354 Święty Ignacy z Lankoni, portret, Malwina Górniewicz (g.) Pomnik św. Ignacego z Lankoni w Cagliari, we Włoszech (d.) © trolvag (CC-BY-3.0) | [wikipedii.org/.../File:Fra_Ignazio_Da_Laconi_-_panoramio.jpg](#)

s. 355 Święty Feliks z Nikozji, portret, Malwina Górniewicz (g.) Święty Feliks z Nikozji, rzeźba w kaplicy św. Feliksa w Kaysersbergu, we Francji (d.) © Ralph Hammann (CC-BY-4.0) | [wikipedii.org/.../File:Kientzheim_StFelix_16.JPG](#)

s. 356 Święta Maria Franciszka od Pięciu Ran Jezusa, rzeźba w kościele Santa Chiara w Neapoli, we Włoszech (l.) © José Luis Bernades Ribeiro (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Santa_Maria_Francesca_of_the_Five_Stigmata_-_Santa_Chiera_-_Naples_-_Italy_2015.JPG](#)

Święta Maria Franciszka od Pięciu Ran Jezusa, portret, Malwina Górniewicz (p.)

s. 357 Święty Gerard Majella, rzeźba w kościele św. Katarzyny w Montfort, we Francji © Havang (nl) (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:H._Catharina_kerk_Montfort_\(Roerdaalen\)_beeld_H.Gerardus.JPG?uselang=de](#)

s. 358 Panorama Arezzo © Stefan Bernsmann | Dreamstime

s. 359 Święty Benedykt Józef Labre, rzeźba w kościele Saint-Sulpice w Pas-de-Calais, we Francji, © Havang (nl) (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Amettes_\(Pas-de-Calais,_Fr\)_%C3%A9glise_Saint-Sulpice_Statue_Saint_Beno%C3%AE_Labre.JPG](#)

s. 360 Święta Julia Billiart, rzeźba w kościele św. Julii w Hamilton, w Stanach Zjednoczonych (g.) © Nheyob (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Saint_Julie_Billiart_Catholic_Church_\(Hamilton,_Ohio\)_-_Saint_Julie_Billiart_statue_2.jpg](#)

Kościół św. Julii w Hamilton, w Stanach Zjednoczonych (d.) © Nheyob (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Saint_Julie_Billiart_Catholic_Church_\(Hamilton,_Ohio\)_-_exterior.jpg](#)

s. 361 Klemens Maria Hofbauer, rzeźba z brązu, Wolfgang Eckert © Schwarzwald-Baar (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Portr%C3%A4t_Klemens_Maria_Hofbauer.jpg](#)

Oltarz z relikwiami, Oskar Höfinger, 1987

s. 362 Święta Maria Magdalena Postel, portret, Malwina Górniewicz Posąg św. Marii Magdaleny Postel w kościele w Guilleville (Francja) © Xfigpower (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Église_Saint-Mathurin_de_Guilleville_-_Statue_de_Marie-Madeleine_Postel.jpg](#)

s. 363 Grobowiec św. Elżbiety Seton, National Shrine of St. Elizabeth Ann Seton w Emmitsburg (Maryland, USA) © Farragutful (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Basilica_of_the_National_Shrine_of_St_Elizabeth_Ann_Seton_interior_14.jpg](#)

s. 364 Święta Magdalena z Canossa, portret, Malwina Górniewicz Pomnik św. Magdaleny z Canossa w Weronie (Włochy) © Chrumps (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Magdalene_of_Canossa_Verona.JPG](#)

s. 365 Lyon, *Saona i Fournière*, Jean-Baptiste Lallemand, lata osiemdziesiąte XVIII w. Św. Maria Klaudyna Thévenet, portret, Malwina Górniewicz

s. 366 Figura św. Eugeniusza de Mazenod w Sanktuarium Matki Bożej Łaski w Caloocan (Filipiny) © Judgeflore (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:09176jfCaloocan_City_Rizal_Avenue_Bارانانays_Churches_Landmarks#v12.JPG](#)

Portret św. Eugeniusza de Mazenod w katedrze w Marsylii © Finoskov (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Marseille114_cathédrale_La_Major31_Mgr_de_Mazenod_saint_évéque_de_Marseille.jpg](#)

s. 367 Witraż z wizerunkiem św. Kaspera del Bufalo, kościół św. Augustyna w Minster (Ohio, USA) © Nheyob (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:SaintAugustine_Catholic_Church_\(Minster,_Ohio\)_-_stained_glass_St_Gaspar_del_Bufalo.jpg](#)

s. 368 Św. Józef Benedykt Cottolengo, Agostino Cottolengo, ok. 1850 Pomnik św. Józefa Benedykta Cottolengo w Bra (Włochy) © Davide Papalini (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Bra-statua_Giuseppe_Benedetto_Cottolengo.jpg](#)

s. 369 Św. Jan Maria Vianney, Emilian Cuchelet, 1867 © Andreas König (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Ars_Jean-Marie_Vianney_Cauchet.jpg](#)

Grobowiec św. Jana Marii Vianney, sanktuarium św. Jana Marii Vianney w Ars-sur-Formans (Francja) © Benoît Prieur (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Basilique_d'Ars_-_10.JPG](#)

s. 370 Pomnik św. Marcelina Józefa Champagnata, kampus uniwersytetu w Porto Alegre (Brazylia) © Felisberto (CC-BY 3.0) | [wikipedii.org/.../File:PUCRS_Sáo_Marcelino_Changagnat_Éstáua.JPG](#)

Portret św. Marcelina Józefa Champagnata, M. Ravery, 1840

s. 371 *Pius IX*, Franz Eybl, XIX w. *Pogrzeb papieża Piusa IX*, Currier & Ives (Nowy Jork, USA), 1878

s. 372 Św. Wincenty Pallotti, portret, Malwina Górniewicz Pomnik św. Wincentego Pallottiego na terenie Ośrodka Animacji Misyjnej w Skolimowie © Godai (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Pomnik św. Wincentego Pallottiego na terenie Ośrodka Animacji Misyjnej w Skolimowie.JPG](#)

s. 373 Św. Emilia de Vialar, portret, Malwina Górniewicz Opactwo św. Michała w Gaillac (Francja) © Xabi Rome-Hérault (CC-BY 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Abbaye_saint_michel_de_gaillac.JPG](#)

s. 374 Św. Justyn de Jacobis, portret, Malwina Górniewicz Kaplica Najświętszego Sakramentu w katedrze w Monopoli (Włochy) © Monopoli91 (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:SanctissimoMonopoli.JPG](#)

s. 375 Święta Teresa Eustochio Verzeri, portret, Malwina Górniewicz

s. 376 Posąg św. Jana Gabriela Perboyre'a przed kościołem w Montgasty (Francja) © MOS-SOT (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Montgasty_-_Jean-Gabriel_Perboyre_-_002.jpg](#)

s. 377 Posąg św. Piotra Chanela w Lourdes Center w Bostonie (Massachusetts, USA) © Boston (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Peter_Chanel_Statue.jpg](#)

Dawny kościół w Motueka (Nowa Zelandia) © Mattinbgn (CC-BY 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Motueka_Chanel_Arts_Centre.JPG](#)

s. 378 Św. Teresa Couderc, portret, Malwina Górniewicz Bazylika św. Jana Franciszka Regisa w Lalouvesc (Francja) © François Bassaget (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:lalouvesc_basilique_intérieur_choeur.jpg](#)

s. 379 *Matka Boża ukazująca się św. Katarzynie Labouré*, malowidło ścienne w kościele w Plankenstein (Austria) © BSonne (CC-BY 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Plankenstein_Kirche19.jpg](#)

s. 380 Portret św. Antoniego Marii Clareta na płytkach ściennych, Santa Lucia de Tirajana, Gran Canaria (Hiszpania) © H. Zell (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Antonius_Maria_Clalet_y_Clará_-_Santa_Lucia_de_Tirajana.jpg](#)

Kaplica św. Antoniego Marii Clareta w Bazylice Narodowego Sanktuarium Niepokalanego Poczęcia NMP w Waszyngtonie (D. C. USA) © Farragutful (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:St_Anthony_Mary_Clalet_chapel_\(Washington_Basilica\).JPG](#)

s. 381 Portret św. Józefa Cafasso, Enrico Reffo, 1895 Pomnik św. Józefa Cafasso w Turynie (Włochy) © Andriko Z. (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Monument_to_San_Giuseppe_Cafasso_in_Turin,_Italy.jpg](#)

s. 382 Św. Maria od Krzyża di Rossa, portret, Malwina Górniewicz Posąg św. Marii od Krzyża di Rosa w Bagolino (Włochy) © Xavier Caré (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Santa_Maria_Crocifissa_Di_Rosa.jpg](#)

s. 383 Witraż z wizerunkiem bl. Edmunda Bojanowskiego w kościele św. Wojciecha w Poznaniu © Rowromaniak (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Poznań Św_Wojciech_382-65.jpg](#)

s. 384 Fotografia św. Jana Bosko, autor niezany, między 1865 a 1868 Relikwia św. Jana Bosko w kościele św. Jana Bosko w Mariborze (Słowenia)

s. 385 Obraz przedstawiający św. Zygmunta Szczęsnego Felińskiego © Michael Costik (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Św_Zygmunt_Szczesny_Felinski-2_Michael_Costik_Ikon.jpg](#)

Kanonizacja św. Zygmunta Szczęsnego Felińskiego (11.10.2009, Watykan) © Nosharia4me (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Felinski%20October11_2015.JPG](#)

s. 386 Portret bl. Marceliny Darowskiej, autor niezany, ok. 1880-1890 Grobowiec bl. Marceliny Darowskiej w Jałuwcu (Ukraina) © Mykola Vasylychko (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Yazlovets-grobnytsia-Darovskoi-7167.jpg](#)

s. 387 Posąg św. Charbela Makhlofa © Ruud Glasbergen | Dreamstime.com Posąg św. Charbela Makhlofa w sanktuarium Matki Boskiej w Zapopan (Meksyk) © Nheyob (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Basilica_de_Nuestra_Señora_de_Zapopan_\(Jalisco,_Mexico\)_-_statue_St._Charbel_Makhlf.jpg](#)

s. 388 Portret bl. Honorata Koźmińskiego, autor niezany, przed 1916 © Maciej Szczepanczyk (CC-BY 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Honorat_Koźmiński.png](#)

Bl. Honorat Koźmiński przetwarzany w warszawskiej Cytadeli podczas Powstania Styczniowego ilustracja z 1868

s. 389 Św. Daniel Comboni, portret, Malwina Górniewicz Pomnik św. Daniela Comboniego w Weronie (Włochy) © Giacomo Augusto 2 (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Statua_Danielle_Comboni_particolare_Verona.JPG](#)

s. 390 Św. Rebeka, portret, Malwina Górniewicz Dajr al-Kamar w Libanie, ilustracja z Illustrated London News, 1860

s. 391 Św. Rafał Kalinowski, portret, Malwina Górniewicz Kościół św. Rafała Kalinowskiego w Centrum Edukacji i Promocji Regionu w Szymbarku © Przytkuta (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Szymbark_kościół św. Rafała_Kalinowskiego_07_07_10.jpg](#)

s. 392 *Apoteoza św. Piusa X Papieża* w katedrze w Treviso (Włochy), Biagio Biagetti © Didier Descouens (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Apoteosi di san Pio X \(1914-1915\) by_Biagio_Biagetti.jpg](#)

s. 393 Posąg św. Arnolda Janssena w bazylice Ducha Świętego w Buenos Aires (Argentyna) © Ezarate (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:SanArnoldoJanssenBasilicaEspiritu-SantosAsar-mar2016.jpg](#)

Popiersie św. Arnolda Janssena w Muzeum Domu Misyjnego w Steyl (Holandia) © Kleon3 (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:2017_Missiemuseum,_Arnold_Janssen_&_SVD_kloosters.jpg](#)

s. 394 Witraż z wizerunkiem św. Gabriela Possentiego w kościele w Brioux-sur-Boutonne (Francja)

s. 395 Św. Bartłomiej Longo, portret, Malwina Górniewicz Obraz Matki Bożej Różańcowej w sanktuarium w Pompejach (Włochy) © Arnoldius (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Church_Beata_Vergine_del_Santo_Rosario_05.jpg](#)

s. 396 Św. Dominik Savio i Laura Vicuña na obrazie w Baszlika Maria Auxiliadora y San Carlos w Buenos Aires (Argentyna) © Gabriel Sozzi (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Domingo_Savio_y_Laura_Vicuña_-_Basilica_Maria_Auxiliadora_y_San_Carlos.JPG](#)

s. 397 Św. Józef Sebastian Pelczar, portret, Malwina Górniewicz Pomnik św. Józefa Sebastiana Pelczara w Brzozowie © Bogdan Śniezek (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Brzozów_1.JPG](#)

s. 398 Fotografia św. Bernadety Soubirous, P. Bernadou, 1861 lub 1862 Św. Bernadeta Soubirous i Matka Boża na witrażu w kościele Esch Trophime w Eschau (Francja) © Ralph Hammann (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Eschau_StTrophime_100.JPG](#)

s. 399 Św. Albert Chmielowski na malowidzie ściennym w kościele Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Tarnobrzegu-Serbinowie © Spacejam7 (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Albert_Tarnobrzeg_Serbinow.JPG](#)

Opuszczone plebania, św. Albert Chmielowski, 1888

s. 400 Portret św. Zygmunta Gorazdowskiego w klasztorze franciszkanów w Sanoku © Lowdown (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Zygmunt_Gorazdowski_painting_in_Franciscan_Monastery_in_Sanok.jpg](#)

Pomnik św. Zygmunta Gorazdowskiego w Sanoku © Lowdown (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Christ_the_King_Church_in_Sanok_Zygmunt_Gorazdowski_statue.jpg](#)

s. 401 Fotografia św. Marii od Jezusa Ukrzyżowanego, autor niezany, 1875 Grobowiec św. Marii od Jezusa Ukrzyżowanego w Betlejem (Palestyna/Izrael)

s. 402 Witraż z wizerunkiem św. Franciszka Ksawery Cabrini w kościele św. Szczepana w Chesapeake (Wirginia, USA) © Nheyob (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Saint_Stephen,_Martyr_Roman_Catholic_Church_\(Chesapeake,_Virginia\)_-_stained_glass,_St._Frances_Xavier_Cabrinii.jpg](#)

Św. Franciszka Ksawera Cabrini, portret, Malwina Górniewicz

s. 403 Fotografia bl. Karola de Foucauld, autor niezany, ok. 1915 Izba bl. Karola de Foucauld we wsi Tajriba (Palestyna/Izrael) © Abraham Sobkowski OFM (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Tabeh_07.JPG](#)

s. 404 Św. Kolumban Józef Marmion, portret, Malwina Górniewicz Kościół opactwa Maredsous w Denée (Belgia) © Ad Meskens (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Church_Maredsous_Abbey_03.JPG](#)

s. 405 Św. Katarzyna Maria Drexel, portret, Malwina Górniewicz Kościół parafialny św. Katarzyny Marii Drexel w Lansford (Pensylwania, USA) © Hshuvavae (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:St._Katherine_Drexel_Parish,_Lansford,_PA.JPG](#)

s. 406 Bl. Contardo Ferrini, portret, Malwina Górniewicz Wnętrze kościoła Najświętszego Serca Pana Jezusa w Rzymie (Włochy) © Pufui Pc Prifep (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Roma_chiesa_del_Sacro_Cuore_di_Gesù_in_Prati_-_Interno.JPG](#)

s. 407 Św. Karol Lwanga, portret, Malwina Górniewicz Korona Męczennstwa na witrażu w kościele Niepokalanego Poczęcia NMP w Knoxville (Tennessee, USA) © Nheyob (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../Plik:Immaculate_Conception_Catholic_Church_\(Knoxville,_Tennessee\)_-_stained_glass_Crown_of_Martyrdom.jpg](#)

s. 408 Bl. Maria Ledóchowska, portret, Malwina Górniewicz Św. Urszula Ledóchowska, św. Szymon z Lipnicy i bl. Maria Teresa Ledóchowska – posągi w Lipnicy Murowanej © Jerzy Opiola (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Święte_Zgromadzenie_Lipnica_Murowana.JPG](#)

s. 409 Sarkofag św. Urszuli Ledóchowskiej w sanktuarium w Pniewach © Albertus teolog (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Pniewy_-_sarkofag_Urszuli_2.JPG](#)

Witraż z wizerunkiem św. Urszuli Ledóchowskiej w kościele św. Wojciecha w Poznaniu © Rowromaniak (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Poznań Św_Wojciech_382-63.jpg](#)

s. 410 Bl. Euzoja Barban, portret, Malwina Górniewicz Kościół parafialny w Lanze koło Vicenzy (Włochy) © Annarosa Galdeman (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Chiesa_e_campanile_di_Lanze.JPG](#)

s. 411 Relikwie św. Leopolda Mandića w kościele św. Stefana w Lublanie (Słowenia)

s. 412 Portret św. Józefiny Bakhty w kościele parafialnym św. Pawła Apostoła w Manili (Filipiny)

Posąg św. Józefiny Bakhty w kościele parafialnym św. Pawła Apostoła w Manili (Filipiny)

s. 413 Św. Genowefa Torres Morales, portret, Malwina Górniewicz Ceramika na fasadzie pustelni w Almenarze (Hiszpania) © 19Tarrestnom65 (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Almenara_19.JPG](#)

s. 414 Portret św. Alojzego Orłone na zewnętrznej ścianie Domu Pomocy sióstr orzunistek w Kole Sanktuarium Matki Bożej Czuwającej w Tortonie (Włochy) © Fabio Grassi (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:MadonnaDellaGuardia.JPG](#)

s. 415 Posąg św. Teresy od Dzieciątka Jezus w kościele Świętego Aniola w Sewilli (Hiszpania) © CarlosVdeHabsburgo (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Santa_Teresita_del_Niño_Jesús_01.jpg](#)

s. 416 Bl. Bernard Lichtenberg, portret, Malwina Górniewicz Zespół kościoła parafialnego św. Jakuba Starszego i św. Agnieszki w Nysie © Jacek Halicki (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:2014_Nysa_zespół_kościół św. Jakuba_Starszego_i św. Agnieszki.JPG](#)

s. 417 Posąg św. Gemmy Galgani w kościele św. Izydora w Madrycie (Hiszpania) © Barce (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Madrid_-_Colegiata_-_Capilla_del_Carmen_-_130209_183143.jpg](#)

s. 418 Fotografia św. Elżbiety od Trójcy Przenajświętszej, autor i data niezane © Wiluconquer (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Portrait_amiéain_d'Elisabeth_de_la_Trinité.jpg](#)

s. 419 Posąg św. Józefa Moscatiego w kościele Gesù Nuovo w Neapoli (Włochy) © José Luiz Bernades Ribeiro (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Statue_of_St._Giuseppe_Moscato_-_Gesù_Nuovo_-_Naples_-_Italy_2015.JPG](#)

s. 420 Bl. Luigi i bl. Maria Beltrame Quattrocchi, portret, Malwina Górniewicz

s. 421 Św. Jan XXIII Papież podczas audiencji z księciem Monako Rainierem i jego żoną

s. 422 Św. Anna Schäffer, portret, Malwina Górniewicz Portret św. Anny Schäffer nad ołtarzem w kościele św. Mikołaja w Mindelstetten (Niemcy) © Chris1964 (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Altar mit Porträt von Anna_Schäffer.jpg](#)

s. 423 Św. Saba Reyes Salazar, portret Malwina Górniewicz Świętynia św. Charbela w Tototlán (Meksyk) © JAntonioldp (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Templo_San_Charbel_Tototlan.jpg](#)

s. 424 Fotografia bl. Karola Habsburga, z kolekcji Bain News Service Oltarz z obrazem bl. Karola Habsburga w kościele Augustianów w Wiedniu (Austria)

s. 425 Portret św. Ojca Pio w konwencie kapucynów w Kordobie (Hiszpania) © Jozef Sedmak | Dreamstime.com

s. 426 Witraż z wizerunkiem św. Marii Goretti w kaplicy fatimskiej w Langen (Austria) © Reinhard Müller (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Neue_Fatimakapelle_\(Langen_bei_Bregenz\)_Seitenfenster_links_vorne.jpg](#)

Oltarz poświęcony św. Marii Goretti w kościele w Cesenie (Włochy) © Associazione "Amici di Angelina" (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Altare_dedicato_a_Santa_Maria_Goretti_tomba_di_Angelina_Pirini.jpg](#)

s. 427 Fotografia św. Teresy Benedykty od Krzyża, autor niezany, ok. 1938-1939 Relikwiarz św. Teresy Benedykty od Krzyża w katedrze w Spirze (Niemcy) © Tilman2007 (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Speyer_Dom,_Reliquienschreine-20151127-001.jpg](#)

s. 428 Portret św. Marii Maravillas od Jezusa w katedrze Almukena w Madrycie © José Luiz Bernades Ribeiro (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Sanit_Maravillas_de_Jesús_-_Catedral_de_la_Almukena.JPG](#)

s. 429 Witraż z wizerunkiem św. Maksymiliana Marii Kolbego w Grocie Matki Bożej Cześćochowskiej świątyni Matki Bożej Bolesnej w Bellevue (Ohio, USA) © Nheyob (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Our_Lady_of_Cześćochowa_Grotto_\(Sorrowful_Mother_Shrine\)_-_stained_glass,_St._Maximilian_Kolbe.jpg](#)

s. 430 Bl. Michał Czartoryski, portret, Malwina Górniewicz Fotografia z pierwszego dnia Powstania Warszawskiego, pl. Kazimierza Wielkiego, Stefan Baluk, 1.08.1944

s. 431 Witraż z wizerunkiem bl. Karoliny Kózkówny w kościele w Bączalu Dolnym © Tomasz Bienias (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:KarolinaKozka_BaczalDolny.JPG](#)

Kościół w Zabawie © Rewop7 (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Zabawa_kościół4.JPG](#)

s. 432 Św. Teresa od Jezusa z Andów, portret, Malwina Górniewicz Oltarz główny kościoła w sanktuarium w Los Andes (Chile) © Figarayb (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Altar_Mayor_Pasionistas.JPG](#)

s. 433 Św. Josemaría Escrivá De Balaguer na fotografii, autor niezany, 1966 © Oficina de Información de la Prelatura del Opus Dei en España (CC-BY-SA 2.0) | [wikipedii.org/.../File:Josemaria_Escriva.jpg](#)

Oltarz św. Josemaríi Escrivý De Balaguera w kościele św. Piotra w Wiedniu (Austria)

s. 434 Bl. Aleksandrina Maria da Costa, portret, Malwina Górniewicz Portugalskie miasto Póvoa de Varzim w 1900 r. na ceramicznej mozaice ażeuljo © PedroPVZ (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Largo_Senhora_Dores_1900_Povoa_Varzim.jpg](#)

s. 435 Witraż z wizerunkiem św. Faustyny Kowalskiej w sanktuarium Miłosierdzia Bożego w Marilao (Filipiny) © Ramon FVelasquez (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:NationalShrineofTheDivineMery_Philippinesj0059_12.JPG](#)

s. 436 Posąg Matki Bożej Fatimskiej © Odecam650 | Dreamstime.com Objawienia fatimskie i bazylika w Fatimie na ceramicznej mozaice © Rogério Bernardo | Dreamstime.com

s. 437 Pomnik bl. Poznańskiej Piątki na nowym cmentarzu katolickim w Dreźnie (Niemcy) © X-Weinzar (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Dresden_Neuer_Katholischer_Friedhof_Grab_Gedenkstättē_Martyrer.JPG](#)

s. 438 Bl. Sanja Janina Szymkowiak, portret, Malwina Górniewicz Dawny grób bl. Sanji Janiny Szymkowiak przy kościele św. Rocha w Poznaniu © M0s810 (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Sanja_Szymkowiak_Grave.jpg](#)

s. 439 Fotografia św. Matki Teresy z Kalkuty, Manfredo Ferrari, Rzym, 1985 © Manfredo Ferrari (CC-BY-SA 4.0) | [wikipedii.org/.../File:Mutter_Teresa_von_Kalkutta.jpg](#)

s. 440 Bl. Józef Kowalski, portret, Malwina Górniewicz Tablica upamiętniająca salezjanów pomordowanych w czasie II wojny światowej na ścianie bazyliki Najświętszego Serca Jezusowego w Warszawie © Mateusz Opański (CC-BY-SA 3.0) | [wikipedii.org/.../File:Tablica_upamiętniająca_salezjanów_pomordowanych_w_czasie_II_wojny_swiatowej_na_sćcianie_Bazyliki_Najświętszego_Serca_Jezusowego_w_Warszawie_\(2\).JPG](#)

s. 441 Portret św. Jana Pawła II, Gerd Mosbach, 1985

s. 442 Św. Joanna Beretta Molla, portret, Malwina Górniewicz Kościół św. Martina w miejscowości Magenta (Włochy)

s. 443 Fotografia bl. Jerzego Popiełuszki, autor i data niezane

s. 444 Św. Tomasz z Akwinu, Carlo Crivelli, 1476

O HISTORII ŚWIĘTYCH I PROCESACH KANONIZACYJNYCH

Dzieje Kościoła katolickiego to w pewnym sensie historia świętych. Wielkie postaci wyniesione na ołtarz w różny sposób nieprzerwanie inspirują rzesze wiernych i służą im pomocą. Święci niezmiennie mają za zadanie wspierać w osiągnięciu zbawienia, jako orędownicy. Swoim życiem wyznaczają szczególne wzory do naśladowania w różnych aspektach życia i duchowości. To być może najbardziej po aniołach uniwersalna i zróżnicowana grupa pomocników Pana Boga. Święci pochodzili ze wszystkich grup społecznych i kultur. Byli wśród nich nędzarze i bogacze. Ludzie wykształceni oraz analfabeci. Kobiety i mężczyźni. Cholerycy i melancholicy. Według nauki kościelnej o wiele więcej jest osób przebywających w stanie uświęcenia niż znanych błogosławionych oraz kanonizowanych. We współczesnej homiletyce często powtarza się, że każdy katolik może zostać świętym. Znani święci mają mobilizować wiernych do umacniania własnej religijności i pogłębiania więzi z Bogiem.

Osoby wyniesione na ołtarze budzą podziw i wielki respekt. Dla katolików niektóre z tych postaci mogą się wydawać bardzo odległe i w jakiś sposób „nieziemskie”. Czytelnika żywotów najwierniejszych córek i synów Kościoła zdumiewa ich fenomenalne, całkowite oddanie Bogu. Wielu świętych miało przecież szczególne i cudowne dary. Niektórzy otrzymali łaskę inedii, a więc okresowo lub całymi latami nie musieli nic spożywać, oprócz Komunii Świętej. Wykazywali się niesamowitą kondycją, czasami śpiąc tylko kilka godzin w tygodniu albo w ogóle nie potrzebując odpoczynku (jest to tak zwane zjawisko wigilancji). Aby uporać się z niezliczonymi zadaniami, jakie brali na swoje barki, liczni święci otrzymali dar bilokacji, czyli jednoczesnego przebywania w dwóch lub trzech miejscach naraz. Spowiednicy potrafili czytać w myślach i widzieć grzechy wiernych w ich sercu, przewidywać przyszłość, ostrzegać ludzi przed śmiercią. Niektórych nie imają się pociski ani strzały, jakby byli odporni cieleśnie na zranienia ze strony prześladowców.

Potężna jest grupa świętych biorących na siebie wszelkie cierpienia, choroby i grzechy, niejako pełniących funkcję prawdziwych „komandosów” duchowości, potrafiących przetrwać nawet najbardziej skrajne niedogodności życia. Szczególnymi łaskami wybitnych świętych, budzącymi admirationę wśród wiernych, były stygmaty, czyli dar ran Chrystusa. Część z obdarzonych otrzymywała ten szczególny przywilej w postaci realnej – takie rany miały fizyczny i namacalny charakter. Niektórzy dostawali stygmaty lub koronę cierniową w postaci duchowej, a więc nie było widać tych znaków na zewnątrz, mimo to przeżywali mękę Jezusa Chrystusa jak własną. Dla człowieka wychowanego we współczesnym, racjonalnym świecie nieprawdopodobne i zachwycające są takie cudowności z życia świętych, jak lewitacja (unoszenie się w powietrzu) czy

aparycje (widzenie bezpośrednio postaci Jezusa, Maryi, aniołów lub świętych). Osobną kwestią jest kategoria świętych, którzy doświadczyli dręczeń demonicznych, ataków diabła oraz innych szczególnych prób, dopuszczonych z woli Boga. Oczywiście wszystkie te zjawiska, podobnie zresztą jak główne prawdy Kościoła, takie jak zmartwychwstanie Jezusa Chrystusa, były i są kwestią wiary. Teolodzy i uczeni kościelni piszą często, że sama wiara jest pewnym cudem i łaską. A jednak żywoty świętych i powiązane z tym cuda są dobrze udokumentowane w źródłach – szczególnie dotyczy to postaci żyjących w drugim tysiącleciu istnienia Kościoła. Patrząc historycznie na dzieje

osób kanonizowanych, należy zauważyć, że ideały świętości się zmieniały. Z perspektywy teologicznej nie ma znaczenia, w jakim stuleciu żył dany święty, gdyż wszyscy oni są równi (wyjątek stanowi Maryja, która mając szczególny status, jest nazywana Królową Wszystkich Świętych) i zawsze gotowi do działania oraz pomocy. Od rodzaju pobożności, wiedzy i potrzeb danego wiernego zależy, jakiego patrona bądź orędownika poprosi o wstawiennictwo w modlitwie. Jednak spoglądając na powyższą kwestię oczyma kulturoznawcy i religioznawcy, trzeba mieć na uwadze, że mentalność ludzka się zmienia i w związku z tym wzorce świętości także podlegają ewolucji.

W początkach życia Kościoła świętymi zostawali przede wszystkim męczennicy. Historia wiele może tu nam przekazać, gdyż sytuacja pierwszych chrześcijan była ściśle uzależniona od kondycji i polityki wewnętrznej Cesarstwa Rzymskiego. Jezus Chrystus przyszedł na świat za panowania Oktawiana Augusta, który zakończył okres długotrwałych wojen domowych w imperium i ustanowił wielowiekowy Pax Romana, a więc pokój rzymski. Kolejni cesarowie z reguły nie poszerzali już granic swojego wielkiego państwa, lecz umacniali istniejące mury i naturalne przeszkody graniczne. Zadaniem legionów stała się

przede wszystkim obrona przed najazdami z zewnątrz oraz zapewnienie bezpieczeństwa w obrębie samego imperium. Bezwzględnie rozprawiono się z prowincjami, które chciały odzyskać niezależność. Tak właśnie stało się z Judeą i Jerozolimą. Jezus przepowiedział zburzenie Świątyni Jerozolimskiej, tak ważnej i centralnej w kulcie żydowskim. Odrzucenie Chrystusa przez większość wpływowych elit Sanhedrynu (najwyższej rady żydowskiej) i jego ukrzyżowanie wzięły się także stąd, że nie rozumiano głoszonych przez niego idei mesjańskich. Większość mieszkańców Judei spodziewała się nowego króla, kogoś w rodzaju Dawida z dawnych dziejów, który przywróci niepodległość Izraelowi i pokona wrogów w bitwach. Tymczasem Jezus głosił „królestwo niebiańskie” nie z tego świata. Gdy bystrzy faryzeusze dali mu monetę z wizerunkiem władcy imperium, Zbawiciel powiedział, że cesarzowi trzeba oddawać to, co cesarskie, a Bogu to, co boskie.

Chociaż w myśli ewangelicznej kryły się podstawy pokojowego współżycia chrześcijan ze świeckim państwem, władze rzymskie w pierwszych stuleciach nie rozumiały członków Kościoła Chrystusa i prześladowały jego wiernych. Wszyscy apostołowie, z wyjątkiem św. Jana Ewangelisty, zostali męczennikami. Podobny los czekał dużą część Ojców Apostolskich, a więc uczniów apostołów. W kolejnych wiekach grupę zamordowanych za wiarę zasilali także kobiety, najczęściej święte dziewice, które oddały swoje życie. Sposoby męczeństwa były różne i zależały od wyobraźni oraz brutalności oprawców. Św. Piotr podzielił los swojego Pana, ale ponieważ czuł się niegodny tej samej śmierci, poprosił, aby ukrzyżowano go do góry nogami. Nietypowo zabito także św. Andrzeja Apostoła, gdyż jego krzyż był rozpięty na kształt litery X, co w języku greckim oznaczało pierwszą literę imienia Chrystus. Tradycja przekaza-

zuje wiele opisów męczeńskiej śmierci pierwszych chrześcijan. Wielu zginęło pożartych żywcem przez dzikie zwierzęta, najczęściej na popularnych wśród pogańskich widzów arenach i w rzymskim Koloseum. Wyznawców, którzy mieli obywatelstwo rzymskie, ścinano mieczem, gdyż była to kara przeznaczona dla poddanych cesarza – w ten sposób oddał życie św. Paweł z Tarsu.

Hagiografia, czyli dział piśmiennictwa zajmujący się żywotami świętych, jest pełna okrutnych i wyrafinowanych sposobów śmierci, jakie zadawano wyznawcom Chrystusa. Stosowano różne rodzaje tortur, które miały złamać ducha członków Kościoła i zmusić ich do wyrzeczenia się wiary. Łamano kołem, polewano wrzątkiem, obcinano członki, przypalano żywcem, topiono i stosowano wiele innych bezlitosnych metod długotrwałej egzekucji. Trudno nie mieć podziwu dla wytrwałości i odwagi

pierwszych chrześcijan, szczególnie że wielu wiedziało, jakie kary fizyczne mogą ich spotkać z rąk oprawców. Nie wszyscy oczywiście wytrzymywali tę straszną próbę, byli też tacy, którzy z lęku przed okrutną przemocą odstępowali od wiary. Stało się to zresztą przedmiotem poważnych dyskusji we wczesnym Kościele. Po prześladowaniach zadawano sobie pytanie, czy może wrócić do wspólnoty chrześcijańskiej ten, kto nie wytrzymał i wyparł się publicznie Chrystusa? Rygoryści uważali, że nie ma powrotu, na szczęście zwyciężyło stanowisko łagodnych papieży oraz biskupów, którzy zdecydowali, że skoro sam ukochany św. Piotr Apostoł wyparł się trzykrotnie Jezusa, a mimo to został uświęcony, tym bardziej miłosierdzie należy okazać tym, którzy zawiedli w godzinie próby. Za wzór przedstawiano jednak męczenników, którzy nie ulegli prześladowcom i znieśli najgorsze sposoby dręczenia i kaleczenia

fizycznego. To właśnie byli pierwsi święci i od nich rozpoczęła się właściwa lista osób kanonizowanych. Najstarsze źródła katalogujące te osoby, tak zwane *Acta martyrum*, pochodzą z II wieku po Chrystusie. W początkach chrześcijaństwa z powodu warunków, w jakich działał, prześladowany w cesarstwie „podziemny” Kościół, nie prowadzono procedur kanonizacyjnych. Jeśli ktoś zostawał męczennikiem, był zauważony i zapamiętany przez lokalną grupę chrześcijan. Zatwierdzenie świętości danej postaci odbywało się poprzez aklamację, czyli jednogłośnie zgodę tych, którzy byli świadkami męczeństwa bądź o nim słyszeli i posiadali relikwie zabitej osoby. Akty kanonizacji w tamtych czasach zdarzały się spon-

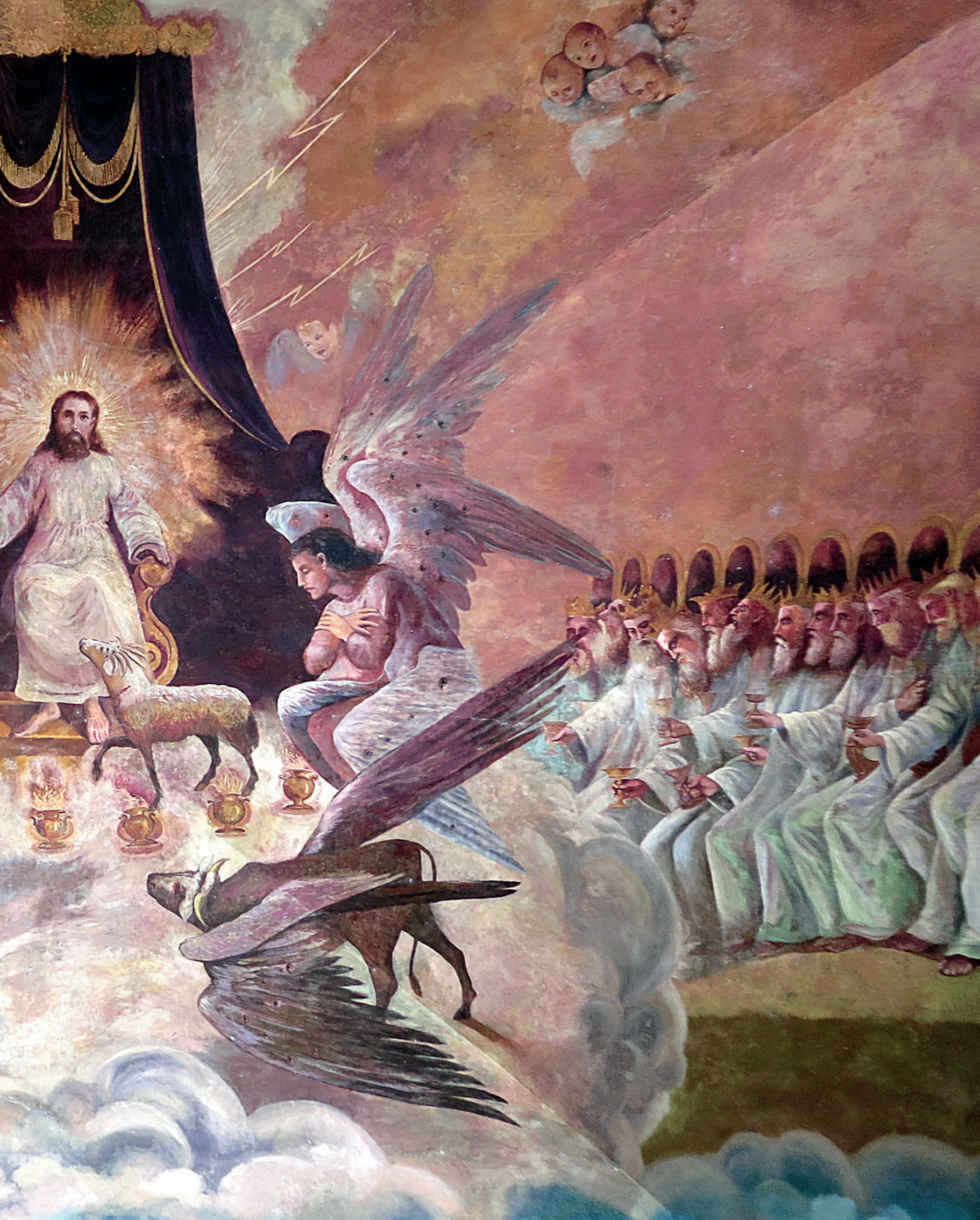

tanicznie, a głównym i fundamentalnym kryterium świętości danego męczennika była właśnie śmierć poniesiona za wiarę. Ta niezwykła cześć dla tych, którzy nie złamali się w najtrudniejszej godzinie prześladowań, przetrwała w jakimś stopniu we współczesnym Kościele.

WIV stuleciu po Chrystusie sytuacja historyczno-kulturowa w Cesarstwie Rzymskim, gdzie żyła większość chrześcijan, uległa zmianie. Po ogłoszeniu przez Konstantyna I Wielkiego edyktu mediolańskiego w 313 roku nakazano zwrócić chrześcijanom ich budynki i grunty, zezwolono też na legalność ich wyznania. Pozycja Kościoła wzmocniła się jeszcze bardziej, gdy kilka pokoleń później, za panowania Teodozjusza I Wielkiego, uznano chrześcijaństwo za religię państwową cesarstwa (wówczas będącego tuż przed podziałem na część zachodnią – łacińską – i wschodnią – grecką, co stało się jedną z podstaw późniejszego wyłonienia się Kościoła katolickiego i Kościoła prawosławnego). Do nawrócenia Rzymu przyczyniła się krew męczen-

ników. Nie oznaczało to jednak końca długiej listy świętych – raczej zakończyło pierwszy etap w historii Kościoła oraz kanonizacji. Później również zdarzali się męczennicy za wiarę, jak misjonarze nawracający nowe ludy (przykładem może być biskup praski Wojciech, pierwszy polski święty, zabity przez Prusów) czy katolicy ginący z rąk innowierców (nie każdy pamięta, że angielski pisarz i filozof Tomasz Morus, ścięty za niezłożenie przysięgi lojalności królowi Henrykowi VIII, jest zaliczany do grona kanonizowanych). W dzisiejszym świecie także nie brakuje miejsc, gdzie nadal ludzie giną w imię Chrystusa. Jeśli akt męczeństwa jest ewidentny, wówczas do stwierdzenia świętości nie potrzeba potwierdzenia w postaci cudu ze strony osoby kanonizowanej.

Nowym modelem świętości w czasach zalegalizowania Kościoła stali się w tym okresie pustelnicy i mnisi. Gdy chrześcijaństwo rozwijało się na terenie Egiptu oraz Bliskiego Wschodu, wzorem dla chrześcijan było życie na pustyni. Długotrwałe przebywanie w odosobnieniu, w trudnych warunkach, połączone z postnym trybem życia, stało się swoistym wyrzeczeniem prowadzącym do nowych form duchowości. Według nauk św. Pawła „ciało jest świątynią Ducha”, co dla wielu ascetów w tym okresie, jak również w późniejszych wiekach średnich, stało się nowym ideałem życia uświęconego. Wzorzec ten polegał na hartowaniu duszy i zwiększaniu kontroli nad własną cielesnością oraz wszelkimi namiętnościami. Hagiografia z tej fazy dziejów Kościoła obfituje w przykłady świę-

tych, którzy w cudowny sposób wykazywali się wręcz nadludzką siłą woli i niewyobrażalną pogardą dla rzeczy świeckich. Św. Szymon Słupnik, który spędził wiele lat na wysokiej, ciasnej platformie, narażony na wszelkie warunki pogodowe i w pełni uzależniony od okolicznej ludności (ktoś musiał mu przynosić jedzenie), stał się jednym ze słynnych inspiratorów życia w umartwieniu. Niektórzy eremici całymi latami unikali kontaktu z drugim człowiekiem. Istnieją świadectwa, które mówią, że przez kilkadziesiąt lat z nikim nie rozmawiali, gdyż nikogo nie spotkali na głębokim odludziu. Trzeba bowiem pamiętać, że w tamtych czasach cywilizacja nie była tak rozprzestrzeniona, jak współcześnie. Pomimo istnienia kilku wielkich metropolii (Rzym, Konstantynopol, Aleksandria czy Antiochia), nie brakowało dużych obszarów zupełnie niezamieszkanym, szczególnie na Pustyni Syryjskiej

i Pustyni Arabskiej, a sama wędrówka w odległe rejony trwała wiele dni. W relacjach z życia świętych z tego okresu, na przykład św. Antoniego Pustelnika, przewija się pragnienie, aby uciec zupełnie z tego świata i całkowicie oddać się Bogu.

Wielu z tych anachoretów znajdowało naśladowców i uczniów, stąd nie zawsze ich samotność była absolutna. Wokół ich pustelni powstawały inne samotnie, a potem całe eremy. Święci mieszkali we własnoręcznie zbudowanych szałasach bądź w natkniętych jaskiniach. Niektórzy osiadali na starych cmentarzach czy w opuszczonych twierdzach. Sława o ich życiu niosła się już nie z racji odniesionego męczeństwa fizycznego, lecz raczej z podziwu dla zdolności duchowych tych osób do najwyższych wyrzeczeń, popełnionych dobrowolnie i w nadziei na życie w pełnej zgodzie z Bogiem. Ten ideał świętości był wpływowy przez wiele wieków i zainspirował życie klasztorne, także w zachodnim Kościele (do XI wieku

nie ma jeszcze podziałów konfesyjnych w chrześcijaństwie, stąd święci z tego okresu są czczeni zarówno przez Kościół katolicki, jak i Cerkiew prawosławną). Św. Benedykt założył sławny, istniejący do dziś klasztor na Monte Cassino, będący wzorem reguły i życia monastycznego. Choć w wiekach średnich nie brakowało osób świeckich, które zostały uznane za święte, w tych czasach dominują zakonnicy i mnisi. Życie kontemplacyjne stało się receptą na osiągnięcie zbawienia. Jeśli nie było możliwe spędzenie w klasztorze całego życia, to niektórzy pobożni ludzie starali się wstąpić do zakonu w dojrzałym wieku, aby całkowicie spełnić się religijnie.

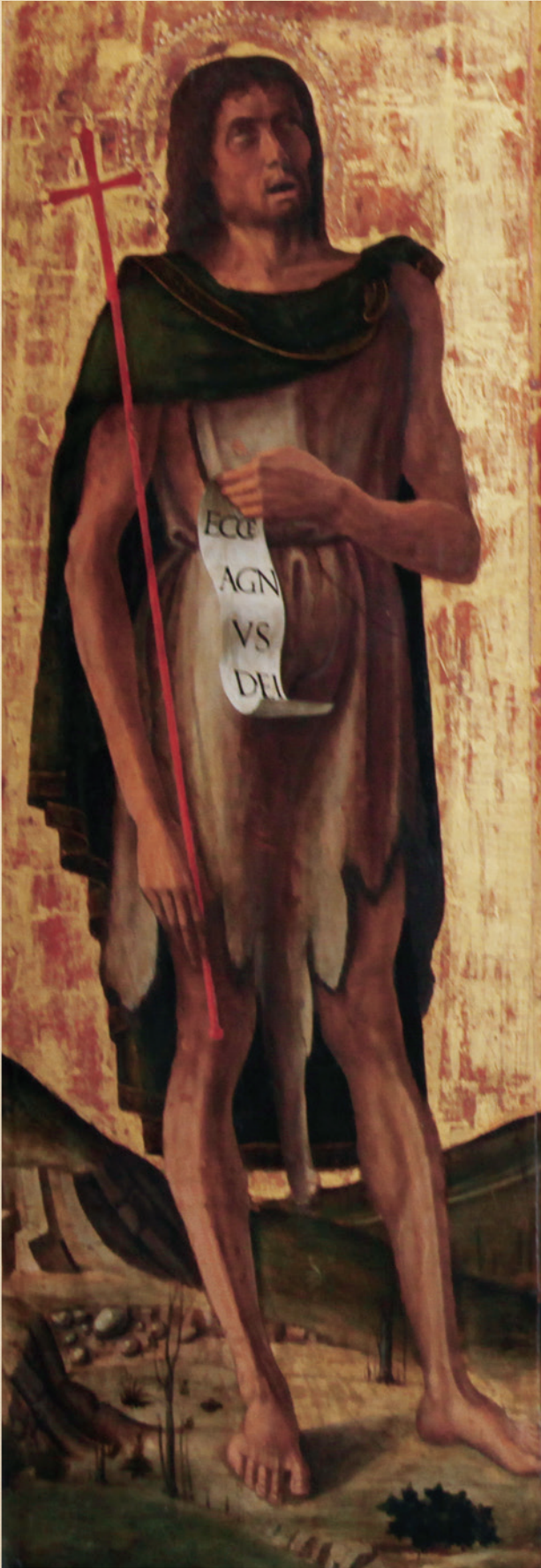
Istotnym aspektem świętości tego czasu było również wyrzeczenie się wszelkich dóbr materialnych. Samotni pustelnicy nie posiadali niczego, czasami nawet ubrania na sobie. Stąd sztuka ikonograficzna zna wizerunki świętych, którzy nie mają nic poza opaską na biodrach oraz torbą na chleb. Z kolei własność we

wspólnotach zakonnych stawała się rzeczą wspólną. Kwestia bogactwa okazała się także przedmiotem dyskusji teologicznych. Jezus miał przecież powiedzieć, że „prędzej wielbłąd przejdzie przez ucho igielne, niż bogaty wejdzie do Królestwa Niebieskiego”. To zdanie stało się problematyczne. Czy na przykład Chrystus nic nie posiadał? A może szata, którą nosił, jednak do niego należała, zatem miał jakąś własność? Instytucjonalny Kościół, umacniający się w średniowieczu, czerpiący dochody z dziesięciny i biskupstw, zmagał się z problemem symonii, czyli kupczenia świętością, sprzedawania urzędów kościelnych. Zdarzały się stulecia, kiedy dyscyplina Kościoła wyraźnie spadała. Mnisi i księża mieli żony, nie przestrzegano postów, gromadzono bogactwa.

Z perspektywy religijnej można powiedzieć, że również wtedy działał Duch Święty, wpływający na wiernych. Wówczas zaczęli się bowiem pojawiać słynni święci nawołujący do powrotu do ubóstwa i ideałów ewangelicznych. Przypadek św. Franciszka z Asyżu, który założył zakon żebraczy, jest tu doniosły. Nowe zakony starały się zbliżyć do zwykłych wiernych i przewyciężyć powstałe zgorzenie. Stały się impulsem do pełnej odnowy Kościoła. Zmieniały się również idee życia duchowego. Żyjący w XIII wieku św. Tomasz z Akwinu opracował filozofię wciąż będącą podstawą głównej doktryny teologicznej w Kościele. W jego myśli zakiełkowały także zmiany w postrzeganiu ciała w chrześcijaństwie, chociaż musiało upłynąć jeszcze dużo czasu, zanim ustały praktyki samobiczowania i karania się za pomocą włosienicy (szorstkiej szaty noszonej na gołe ciało). W istocie jeszcze wielu świętych w XIX wieku trzymało tymi metodami w karchach swoją wolę i duchowość. U św. Tomasza z Akwinu pojawiła się koncepcja, że ciało i dusza są w pewnym sensie sobie równe. Oczywiście dusza jest ważniejsza, gdyż przeżywa przemijalne istnienie fizyczne, ale jeśli myśleć o zmartwychwstaniu, to miałoby ono także polegać na odzyskaniu nowego, idealnego ciała niebieskiego. Zdaniem wielu świętych człowiek zbawiony również będzie miał ciało, tyle że bez wszelkiej skazy.

Do XI wieku o uznaniu czyjejs świętości decydowali biskupi. Powstawały już pewne procedury, załączki postępowania dowodowego. Kronikarze i hagiografowie starali się zebrać świadectwa, opisać żywoty. Nie istniał jednak jeszcze kalendarz liturgiczny ze wspomnieniami świętych o charakterze powszechnym. Wiele zależało od lokalnych działań i oddolnych inicjatyw wiernych przekonanych o czyjejs świętości. W niektórych biografiach świętych można dostrzec pewne powtarzające się podobieństwa. Dla kobiet promowano zachowanie dziewictwa, a jeśli okazywało się to niemożliwe – złożenie ślubów czystości po wielu latach w małżeństwie. Trochę większą szansę na kanonizację miały osoby ze znanych rodów, wysoko urodzone, gdyż na nich była skupiona uwaga kronikarzy. Trwało to jednak do pewnego momentu – za ostatniego świętego monarchę uważa się króla Francji Ludwika IX Świętego, sprawującego władzę w XIII wieku (choć nie jest to do końca aktualne, gdyż w XX stuleciu żył Karol I Habsburg, ostatni cesarz Austro-Węgier, obecnie zaliczony w poczet błogosławionych). Znane są przypadki średniowiecznych świętych z ludu, którzy pojawili się jakby znikąd, a wywołali wielkie poruszenie w świecie. Słynna Dziewica Orleańska, św. Joanna d'Arc, stała się tego najlepszym przykładem.

W XII wieku zaczął się etap centralizacji procesów kanonizacyjnych w Kościele katolickim. Papież Aleksander III zdecydował w dekrete *Audivimus*, że odtąd kult każdego świętego musi być uzależniony od zgody Stolicy Apostolskiej. Sformułowano taki przepis, gdyż zdarzały się przypadki nadużyć czy niepewności podczas lokalnych prób kanonizacji. Niemniej dalej jeszcze powstawały w kolejnych wiekach kultury nowych świętych o charakterze oddolnym i spontanicznym. O ile życie danej osoby rzeczywiście było poświadczane stosownymi cnotami i cudami, biskupi i papieże tolerowali te praktyki. Jednak kolejnym przeskokiem w coraz większej profesjonalizacji prawnej i proceduralnej procesów kanonizacyjnych stała się reforma papieża Urbana VIII, panującego w Kościele w latach 1623–1644. Doprecyzowano rolę osób postronnych uczestniczących w kanonizacji. Największa zmiana polegała na tym, że nie wolno było już od tego momentu wystawiać

obrazów w kościele bądź czcić publicznie osoby, która nie miała ukończonego procesu kanonizacji. Tego ustalenia przestrzegano restrykcyjnie do tego stopnia, że w latach, gdy wprowadzano te aktualizacje w procedurze, wierni musieli usunąć ze swoich parafii i świątyń wszystkie ikony i relikwie świętych niezatwierdzonych jeszcze przez papieża.

W procedurze kanonizacyjnej wzrosła odtąd rola prawa kanonicznego, czyli kościelnego. Udowadnianie czyjejś świętości zaczęło coraz bardziej przypominać świeckie procesy sądowe, w których fundamentami w postępowaniu są wyznaczenie obrońcy i oskarży-

ciela oraz zbieranie materiałów dowodowych. Można zrozumieć historycznie ten sposób rozstrzygania o świętości w Kościele katolickim. Przede wszystkim Kościół zachodni jest w pewnym sensie spadkobiercą kultury rzymskiej. Mimo że w pierwszych wiekach był prześladowany, ostatecznie został uznany w kolejnych stuleciach. Gdy w Rzymie skończyła się władza cesarzy, obalonych przez obcych najeźdźców, nieprzerwanie trwała ciągłość papieży, następców św. Piotra. Jednym z elementów dziedzictwa rzymskiego jest przywiązanie do prawa. Jakkolwiek oceniać postępowanie dawnych władz rzymskich, nie można odmówić namiestni-

kom i gubernatorom, że zawsze w imieniu cesarza postępowali zgodnie z literą prawa. Poncjusz Piłat, skazując Jezusa Chrystusa, nie dopatrywał się jego winy w świetle kodeksu rzymskiego – o skazaniu przesądziły naciski faryzeuszy, kierujących się swoim rozumieniem odrębnego prawa żydowskiego. Kościół łaciński zatem odziedziczył zamiłowanie do legalizmu prawnego, choć zgodnie z Ewangelią uzupełnionego o ducha miłości.

Następną przyczyną, dla której wzrosła rola ścisłego postępowania kanonizacyjnego, poddanego rygorowi odpowiednich kroków i etapów, była

troska Kościoła o to, aby świętość każdego z kandydatów została we właściwy sposób potwierdzona oraz racjonalnie uzasadniona w oparciu o materiał dowodowy i świadectwa wiernych. Wiązała się z tym również potrzeba ujednoczenia różnorodnych praktyk w obrębie lokalnych diecezji. Do XVII wieku nie istniała jeszcze wspólna lista świętych we wszystkich miejscach w Kościele na świecie. Stąd zroszczenia stała się potrzeba pewnej centralizacji we wspólnocie zachodnich chrześcijan, z definicji przeciw katolickiej, czyli powszechnej.

We współczesnym Kościele kontynuuje się powyższe rozwiązania nowożytne, w oparciu o które potwierdza się świętość danej osoby. Został utrzymany aspekt dochodzenia na poziomie diecezjalnym, kiedy to zbiera się świadectwa i dokumentuje życie kandydata na ołtarze. Osobą prowadzącą dany proces i odpowiadającą za pomyślne zakończenie danej kanonizacji nazywa się postulatorem. Oprócz tego w procesie uczestniczą konsulatoży, którymi są najczęściej biegli teolodzy. To oni sprawdzają zgodność życia i słów świętego z nauczaniem Kościoła katolickiego, uzgadniają wzajemnie, czy istotnie dany kandydat wykazuje się wszystkimi atrybutami wskazującymi na konieczność kanonizacji. Ważną osobą w tym procesie jest także promotor sprawiedliwości, czyli potocznie „advokat diabła”. Do zadań tej osoby należy sprawdzenie, czy postępowanie przebiega zgodnie z zasadami sztuki prawnej oraz czy w życiu kandydata nie ma jednak okoliczności, które mogłyby nie dopuścić do kanonizacji. Jeśli zachodzi taka potrzeba, do badania świętości powołuje się niezależnych ekspertów, na przykład z zakresu medycyny, którzy z perspektywy swojej dyscypliny mają się wypowiedzieć na temat potencjalnych zjawisk nadzwyczajnych, czyli cudów. Osobnym ciałem, które bada sprawę na etapie dochodzenia w Watykanie, jest Kongregacja Spraw Kanonizacyjnych. Ten wydzielony urząd w Rzymie, istniejący od XVI wieku, zajmuje się weryfikacją napływających danych oraz zabezpieczeniem relikwii. Bez zgody kardynałów i ich podwładnych pracujących w tej instytucji odpowiednie dokumenty nie mogą trafić do podpisu na biurko papieża.

Ostateczna decyzja, jak w każdej zresztą istotniejszej sprawie w Kościele, należy do biskupa Rzymu. Jest to ważne szczególnie w odniesieniu do osób kanonizowanych, których dotyczy dogmat o nieomyślności papieża. Natomiast beatyfikacja, czyli tytuł błogosławionego, zachowuje aspekt lokalności danego kultu. Aby ten sam kandydat stał się z błogosławionego kanonizowanym, czyli świętym, potrzebny jest nowy cud, czyli nadzwyczajne zjawisko o charakterze fizycznym. Najczęściej wskazuje się tutaj uzdrowienia, które są niewytlumaczalne z punktu widzenia medycyny. Zdarzają się także inne cuda, mogące być uznane przez komisję teologiczną, na przykład rozmnożenie żywności, uratowanie wiernego (lub grupy wiernych) od śmierci, ugaszenie pożaru czy zapobiegnięcie katastrofie naturalnej. Nade wszystko każdy święty powinien otrzymać stwierdzenie heroicznego cnót. Jest to dekret, w którym orzeka się, że Sługa Boży (tytuł przysługujący po uznaniu tej heroicznego) żył zgodnie z nauczaniem zawartym w Ewangelii i dokonywał wiele uczynków miłosierdzia wynikających z różnorodnych cnót, a te zachowania było widać przez dłuższy czas w życiu danej osoby. Warto podkreślić, że jest to niezbędne w orzeczeniu o świętości kandydata i w pewnym sensie ważniejsze od cudów, które czynił. Cud potwierdza bowiem świętość, ale nie jest jej źródłem – bardziej świadectwem i znakiem obecności Boga. W wyjątkowych przypadkach papież może nawet odstąpić od konieczności znalezienia cudu, jeśli komisja kanonizacyjna stwierdzi, że daną postać otacza „trwała łaska świętości”. W osiągnięciu świętości nie mają znaczenia wiek ani pochodzenie kulturowe. Nie jest też prawdą, że święci muszą być całkowicie bezgrzeszni. Mogą się zmagać ze swoimi grzechami powszednimi – są przecież ludźmi, tak jak wszyscy inni. Ważny jest jednak całokształt ich życia. Najwięcej beatyfikowanych i kanonizowanych ogłosił w historii Kościoła Jan Paweł II. Za jego

pontyfikatu świętymi zostały czterysta sześćdziesiąt dwie osoby, błogosławionymi zaś tysiąc trzysta czterdzieści trzy. Można powiedzieć, że polski papież stworzył swoistą „fabrykę świętych”. Wszystkich znanych osób wyniesionych na ołtarze od początku ich notowania jest około jedenastu tysięcy. Dokładnej liczby nie zna obecnie już nikt, nawet urzędnicy watykańskiej Kongregacji Spraw Kanonizacyjnych. Z tej listy z Polski pochodzi trzydziestu świętych oraz dwustu dwudziestu trzech błogosławionych. Cały czas w toku są kolejne postępowania. Dawniej kandydaci na ołtarze musieli czekać nieraz całe wieki na swoją kanonizację. Wynikało to między innymi z tego, że akta i świadectwa z cudami niekiedy ginęły w pożarach bądź w czasie wojen i wtedy trzeba było zbierać dowody od nowa.

Proces beatyfikacyjny powinien być wszczęty nie wcześniej niż pięć lat po śmierci kandydata, co papież może uchylić dyspensą – tak się stało w przypadku Jana Pawła II, kiedy to Benedykt XVI zniósł ten zakaz, aby przyspieszyć odpowiednie procedury. Zaleca się także, by nie opóźniać postępowania bardziej niż o trzydzieści lat po zgonie świętego, co ma umożliwić dotarcie do żyjących świadków. W ostatnich latach do procedury kanonizacyjnej doszły kolejne zmiany. Papież Franciszek dodał trzecią (po męczeństwie i heroicznego cnót) przyczynę świętości – dar życia. Dotyczy ona osób, które świadomie, z miłości poświęciły swoje życie dla bliźniego. Chociaż w dziejach Kościoła wśród osób wyniesionych na ołtarze dominują osoby duchowne, księża i zakonnicy, to obecnie pojawia się coraz więcej świętych pochodzących z laikatatu. Jest to prawdopodobnie nowa tendencja i nowy wzór świętości. Obok wcześniej przedstawionych ideałów męczeństwa i ascezy, popularnych w starożytności oraz średniowieczu, w naszych czasach upowszechnia się także „zwykłych” świętych, prowadzących świeckie i niekiedy zupełnie zwyczajne życie, a jednak również bardzo bliskie Bogu.

św. MICHAŁ ARCHANIOŁ

Aniara w anioły jest ważną częścią tradycji katolickiej. W Piśmie Świętym są to istoty duchowe, istniejące jeszcze przed pojawieniem się człowieka. Jest ich bardzo dużo, a ich główne zadanie to służba Bogu oraz człowiekowi. Żyjący w XIII wieku św. Tomasz z Akwinu dodawał również, że te byty są czystymi inteligencjami, mają niezniszczalne ciała, a w hierarchii istnienia znajdują się zaraz po Bogu. W odróżnieniu od człowieka nie mają jednak własnej woli.

Wydaje się, że anioły wykazują samodzielny pociąg do dobra i miłości. Według tradycji w historii stworzenia nastąpił moment, gdy jedna trzecia aniołów wypowiedziała posłuszeństwo Bogu, ponieważ

została podjudzona do buntu przez Lucyfera. Wtedy przed szereg wystąpił Michał Archanioł i powiedział: „Któż jak Bóg?”, wykazując pełną lojalność wobec Stworzyciela. Anioł ten jest wielokrotnie wymieniany w Piśmie Świętym. Nosi tytuł „najprzedniejszego księcia nieba” oraz obrońcy ludu izraelskiego i Kościoła. Św. Jan Ewangelista pisał, że św. Michał Archanioł stoi na czele duchów niebieskich walczących z szatanem. Posiada klucze do nieba. Jest zarówno aniołem sądu, jak i aniołem Bożego Miłosierdzia. Towarzyszy ludziom podczas umierania, odprowadza ich do wieczności. Ma ognisty miecz, pomaga odnaleźć wewnętrzne światło.

Jest czczony także w tradycji polskiej. Dawniej w Polsce znajdowało się kilkaset parafii pod jego wezwaniem. W wielu kościołach po mszy odmawia się modlitwę do św. Michała Archanioła, ułożoną przez Leona XIII, zatroskanego o losy wspólnoty. Według niektórych relacji w 1888 roku papież ten miał wizję, w której usłyszał rozmowę Jezusa i szatana – ten drugi przechwalał się, że zniszczy Kościół w ciągu stu lat. Aby to straszne proroctwo się nie spełniło, powstała modlitwa do św. Michała Archanioła, chroniącego przed atakami piekielnymi.

